

Универзитет у Београду

Филозофски факултет

Одељење за историју

Мастер рад:

Немањићи и Венеција

Ментор:

др Ђорђе Бубало

Студент:

Мурић Јелена

Београд, 2020.

Садржај

Садржај	1
Предговор	5
Увод	8

Први део - Политички односи

I НЕМАЊИНИ НАСЛЕДНИЦИ И ВЕНЕЦИЈА

Односи Венеције и Србије после преласка Дубровника под млетачку власт 1205. године.....	11
Брак Стефана Немањића и млетачке принцезе Ане Дандоло.....	14
Венеција у црквеном спору Барске и Дубровачке архиепископије.....	16

II ОДНОСИ СРБИЈЕ И ВЕНЕЦИЈЕ У ВРЕМЕ ДРАГУТИНА И МИЛУТИНА

Уговор о склапању брака између Драгутиновог сина Владислава и Констанце Морозини.....	19
Монетарни рат.....	22
Венеција у сукобу Дубровника и Србије почетком XIV века.....	25
Односи Венеције и краља Милутина између два српско - дубровачка рата	

1302 - 1316. године.....	27
Млетачко посредовање у рату Дубровника и Србије 1316 - 1318. године.....	28
Штете млетачких трговаца у Србији у време краља Милутина.....	29
 III СТЕФАН ДЕЧАНСКИ И ВЕНЕЦИЈА	
Венеција у сукобу Стефана Дечанског и Дубровника 1327/28. године.....	30
Односи Венеције и Србије у последњим годинама владавине Стефана Дечанског.....	33
 IV СРБИЈА И ВЕНЕЦИЈА У ВРЕМЕ СТЕФАНА ДУШАНА	
Србија и Венеција у првим годинама владавине краља Душана.....	35
Уговори Котора и Венеције.....	37
Сарадња са Венецијом почетком 40-их година XIV века.....	38
Покушај придобијања Венеције за заједничку акцију против Византиског царства.....	40
Посредовање Венеције у сукобу Србије и Босне.....	42
Дугови и штете млетачких трговаца у Србији за време владавине Стефана Душана.....	43

V ОДНОСИ СРБИЈЕ И ВЕНЕЦИЈЕ У ВРЕМЕ ВЛАДАВИНЕ ЦАРА УРОША

Проблеми Млечана у српској држави.....	45
Задарски мир 1358. године и његове последице.....	47
Приближавање Венеције Војиславу Војиновићу и Балшићима.....	48
Млетачко посредовање у време опсаде Котора.....	49

Други део - Економски односи

Извоз из Србије.....	52
Увоз из Венеције.....	55
Тканине.....	55
Оружје и друга роба.....	57
Техника трговачког пословања.....	58
Царине	59
Млечани у српској држави.....	61
Поданици српског владара у Венецији.....	62
Закључак.....	64

Списак коришћених извора и
литературе.....67

Предговор

У овом раду дат је преглед српско - млетачких односа, политичких и економских у време владавине династије Немањић. Рад је подељен на увод и два дела. У уводу је у кратким цртама приказано претварање Венеције у поморску силу оног времена, као и први контакти са српском државом.

У првом делу су обрађени политички односи Венеције и Србије Немањића, са подробнијом анализом значајнијих догађаја. Овај део подељен је на пет поглавља, кроз које је хронолошки приказан однос две државе, од владавине Стефана Немање закључно са владавином цара Уроша. Прво поглавље обухвата владавину Немањиних наследника Стефана и Вукана. У њему је приказана промена у односима између Венеције и српске државе после млетачког освајања Дубровника, а као знак зближавања две државе приказан је брак између млетачке принцезе и српског великог жупана, као и значај тог брака за уздицање Србије у ранг краљевине. Поглавље се завршава анализом улоге Венеције у црквеном спору између Дубровника и Бара, у који се Венеција укључила као врховни господар Дубровника. Друго поглавље бави се односима Србије и Венеције за време владавине краља Драгутина и Милутина. У овом поглављу су приказане Драгутинове претензије на угарски престо, а у вези са тим приказани су и његови преговори са млетачком племићком породицом Морозини, у то време веома утицајном у Угарској, а као резултат тих преговора склапање уговора о браку између Драгутиновог сина Владислава и Констанце Морозини. У остатку поглавља су анализирани односи између Венеције и Србије за време владавине краља Милутина, кроз монетарни рат који је млетачка влада водила више година забранама против српског новца, као и кроз посредовање Венеције у сукобима између српског краља и Дубровника. Поглавље завршава питањем штета млетачких трговаца у српској држави. Треће поглавље обухвата владавину Стефана Дечанског. Његов однос са Венецијом анализиран је кроз рат који је српски краљ водио против Дубровника, а у који ће бити увучена и Венеција као врховни господар града. Поглавље завршава приказом њихових односа у последњим годинама владавине Стефана Дечанског, када је дошло до извесног побољшања односа. Четврто поглавље обухвата

владавину краља и цара Стефана Душана. Почиње приказом нагомиланих проблема млетачких трговаца у српској држави, као и њихово делимично решавање кроз уговоре са Котором. Потом је пажња посвећена Душановим покушајим да придобије Венецију за своје освајачке подухвате, као и њихова сарадња у борби против заједничког непријатеља угарског краља. Приказан је и покушаја посредовање Венеције у сукобо српског цара и босанског бана, а поглавље завршава питањем дугова и штета млетачких трговаца у српској држави. Пето поглавље обухвата владавину цара Уроша. На почетку је приказан однос са Венецијом у првим годинама његове владавине, као и штете које су млетачки трговци трпели у српској држави услед слабљења централне власти. Потом су анализирани последице Задарског мира, а као једна од њих приказан је рат Дубровника против кнеза Војислава Војиновића и Котора, као и последице које је тај рат имао по Венецију и њено пословање. Кроз приближавање Венеције кнезу Војиславу Војиновићу и Балшићима, приказано је њено прилагођавање новонастим околностима у Српском царству услед слабљења централне власти. Поглавље завршава приказом млетачког посредовања у опсади Котора.

У другом делу рада анализирани су економски односи између две државе, кроз приказ производа који су се највише извозили из Србије, односно увозили из Венеције. У овом делу је анализиран и начин трговачког пословања између две државе, питање царина, као и досељавање Млечана у Србију, односно српских поданика у Венецију.

Извори коришћени у овом раду су узети из збирке владарских докумената из Венеције - *Документи владара средњовековне Србије и Босне у Венецијанским збиркама*¹, коју су приредили Небојша Порчић и Невен Исаиловић. Конкретно у овом раду су коришћена следећа владарска документа из збирке - *Заклетва краља Ђорђа млетачком дужду*², *писмо краља Стефана Дечанског млетачком дужду*³, *писмо краља Стефана Душана млетачком дужду*⁴, *писмо цара Стефана млетачком дужду*⁵. Од невладарских

¹ Н. Исаиловић, Н. Порчић, *Документи владара средњовековне Србије и Босне у Венецијанским збиркама*, Архив Србије, Београд 2019.

² Исто, 207-208.

³ Исто, 222 - 224.

⁴ Н. Исаиловић, Н. Порчић, *Документи владара средњовековне Србије и Босне у Венецијанским збиркама*, Архив Србије, 226 - 228.

докумената из ове збирке коришћени су - *Уговор о склапању брака између краљевића Владислава и Констанце Морозини*⁶, *писмо Николе Буће млетачком дужду*⁷.

⁵ Исто, 239 - 241.

⁶ Исто, 432 - 437.

⁷ Исто, 438 - 439.

Увод

Венеција је основана почетком V века⁸, у северозападном делу Јадранског мора. Од давнина, због оскудних средстава за живот Млечани су били окренути мору.⁹ Као резултат тога, Венеција је временом постала битан фактор у поморској трговини оног времена.

За то време, на другој обали Јадрана, живели су Словени и Авари који су у VII веку, пошто су срушили власт Византије, избили на обалу Јадранског мора. Тада су српске земље заузимале јужни део источне јадранске обале¹⁰, као и области у унутрашњости према реци Сави.¹¹ Већ тада је дошло до првих додира између Срба и Венецијанаца, које су Срби називали - Млечи или Млечани, док су у документима у Венецији Србију означавали са “*Rasia*”, “*Razia*”, “*Servia*”.¹²

Половином IX века, Венеција је стекла аутономију¹³ и све више је у оновременом свету била препознатљива по улози посредника у трговини између истока и запада.¹⁴ Иако су већ почетком XI века, Млечани успоставили власт на знатном делу источне јадранске обале, у свом трговачком пословању и даље су били више окренути поседима на Истоку. Међутим, када је крајем XI века, почео Први крсташки рат, отворили су им се нови пословни фронтови и од тада су много више пловили Јадраном.¹⁵ Тада долази и до промене у односима са српском државом, којом је у то време владала династија Немањића. У почетку су контакти између Србије и Венеције били углавном спорадични. Међутим, када су Млечани после Четвртог крсташког рата, 1205. године заузели Дубровник, две државе постале су непосредни суседи, па је и њихов однос од тада постао интензивнији.

⁸ Основана је у време сеобе народа, када су се пред најездом варвара, преживели становници околних, разорених римских градова, склонили на отоке лагуне.

⁹ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, Службени гласник, Београд 2014, 15.

¹⁰ Од ушћа реке Цетине и Неретве на северу до ушћа реке Бојане на југу.

¹¹ Н. Исаиловић, Н. Порчић, *Документи владара средњовековне Србије и Босне у Венецијанским збиркама*, Архив Србије, 10.

¹² Исто.

¹³ До тада је признавала власт Византиског царства.

¹⁴ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 15.

¹⁵ Исто, 15-16

Поред значајне улоге у међународној трговини, Венеција се у средњовековном свету истицала и по развијеној администрацији. На челу државе био је дужд, који је делио власт са низом колективних органа управе који су имали различита овлашћења. Управо су ти органи врло рано почели да остављају писана документа о свом деловању, како на пољу унутрашње политике, тако и на међународном плану.¹⁶ Као резултат њиховог рада, настала је богата архива различитих документа, захваљујући којима је Венеција вековима касније постала једно од главних средишта за истраживање средњовековне и рановековне историје Европе. Посебан значај имају документа која су везана за државе са којима су Млечани долазили у додир, а ту свакако спада и држава Немањића.

¹⁶ Н. Исаиловић, Н. Порчић, *Документи владара средњовековне Србије и Босне у Венецијанским збиркама*. 9

Први део
ПОЛИТИЧКИ ОДНОСИ

I Немањини наследници и Венеција

Односи Венеције и Србије после преласка Дубровника под млетачку власт 1205. године

Крајем XII века десиле су се велике промене у политичким односима на Балканском полуострву. За време владавине великог жупана Стефана Немање (1166 - 1196) српска држава је стекла независност, међународно признање и знатно територијално проширење. Простирала се од Јадранског мора до долине Мораве, док су приморске области¹⁷ обухватале територију од реке Цетине на западу до Љеша на истоку.¹⁸ Управо су приморске области те које су имале велики значај за политички и економски развој српске државе, што је посебно дошло до изражаја кроз односе са Венецијом.¹⁹

До сарадње са Млечанима, дошло је још за време владавине великог жупана Стефана Немање. Наиме, када је 1171. године избио рат између Византијског царства и Венеције, борбе су се пренеле и на Србију.²⁰ Тадашњи млетачки дужд Витале Микијели II на путу ка Истоку потчино је Дубровник, након чега су појачане везе између Венеције и дубровачког суседа, Србије. Тада се Стефан Немања, управо на наговор Млечана, одметнуо од Византије и почео да напада њену територију.²¹ Међутим, од овог сукоба ни Венеција ни Србија нису имале корист. Млечани су се већ следеће године споразумели са

¹⁷ Приморске области српске државе биле су Хумска земља, Требиње и Зета.

¹⁸ Р. Ђук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, Историјски институт, Просвета, Београд 1986, 11. Видети опширније: Ђ. Бубало, *Српска земља и поморска у доба владавине Немањића*, Књига I, Од сабора у Расу до сабора у Дежеву, Београд 2016, 61-73.

¹⁹ Р. Ђук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 11.

²⁰ *Историја српског народа I*, Српска књижевна задруга, Београд 198, 210.

²¹ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 17.

царем, а српски велики жупан како је остао сам пред надмоћнијом византијском војском, био је принуђен да поново призна врховну власт византијског цара.²²

Велики жупан Стефан Немања, повукао се са престола у пролеће 1196. године, оставивши својим синовима пространу државу. Међутим, политичко јединство те државе, доведено је у питање Немањиним одлуком о наслеђу престола. Наиме, Немања је старијем сину Вукану дао на управу приморске области²³, док је врховну власт препустио млађем сину Стефану.²⁴ На Немањину одлуку свакако је утицала чињеница, да је Стефан Немањић у то време био у браку византијском принцезом Евдокијом.²⁵ Као последица тога већ 1201. године дошло је до сукоба између Стефана и Вукана, у који су биле увучене и суседне државе. Браћа су се измирила 1208. године, након чега је у држави обновљено предратно стање.²⁶

На почетку сукоба са Вуканом, велики жупан Стефан Немањић, одузео му је септембра 1201. године Котор и поставио за кнеза Млечанина, Лоренца Зена.²⁷ Нови кнез је положио заклетву великом жупану Стефану, што показује да су се у Венецији тада поштовала врховна владарска права Стефана Немањића. Убрзо након тога, Млечанима се указала прилика да дођу до новихседа. Наиме, док је у Србији трајао сукоб између Немањиних наследника, на западу су вршене припреме за нови крсташки поход против неверника. Најутицајнија личност у организовању читавог подухвата био је млетачки дужд Енрико Дандоло (1192 - 1205), који је искористио крсташку војску да оствари своје амбиције. Наиме, дужд је у освајању и рушењу Византијског царства видео прилику за успостављање трајне доминације Венеције на истоку. Тадашње околности ишле су на руку дужду и његовим плановима. Наиме, крсташи су се окупили у Венецији и како нису имали довољно средстава да плате превоз, прихватили су дуждев предлог. Тако је Венеција уз

²² Ђ. Бубало, *Српска земља и поморска у доба владавине Немањића*, 61-63.

²³ Вукан се од тада, вероватно по узору на претходне владаре Дукље, титулисао као краљ Дукље и Далмације.

²⁴ Ђ. Бубало, *Српска земља и поморска у доба владавине Немањића*, 74

²⁵ Византинци су пристајали да удају своје принцезе у породице варварских владара, под условом да зет, уколико је син владара, без обзира да ли је имао старије браће, има првенство у наслеђивању престола.

²⁶ Ђ. Бубало, *Српска земља и поморска у доба владавине Немањића*, 84-88.

²⁷ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 17.

помоћ крсташке војске освојила Задар 1202. године, а у пролеће 1204. Године пао је и Цариград.²⁸

Крсташким освајањем Цариграда изменила се политичка ситуација како на истоку, тако и на Балканском полуострву. Крсташи и Млечани поделили су територију Византијског царства и образовали нове државе.²⁹ Венеција је између осталог искористила новонасталу ситуацију да запоседне многе градове и острва, чиме је створила моћно колонијално царство на истоку, док је истовремено успоставила доминацију и на Јадранском, Јонском и Егејском мору. Годину дана касније, 1205. године Млечани освајају Дубровник и Драч, чиме су постали непосредни суседи српске државе.³⁰

Убрзо су Млечани покушали да искористе новонасталу ситуацију, да из својих нових седишта у Дубровнику и Драчу, утичу на дешавања у суседним областима, пре свега у Зети и Албанији. После 1207. године, Зетом је управљао Вуканов син Ђорђе, који је врло брзо дошао у додир са Млечанима.³¹ Сачуван је документ из 3. јула 1208. године, који представља споразум о потчињавању краља Ђорђа Вукановића и његових рођака врховној власт млетачког дужда.³² *Кунемо се на верност ми краљ Ђорђе и Бландин, мој брат, Станко и Петрислав, моји сродници, господину Пјетру Зјанију, дужду...и на то да ћемо земљу коју сада имамо и ону коју убудуће стекнемо држати од истог господина дужда и његових наследника*³³ - из наведеног дела уговора, види се да су клетвеници прихватили да своје поседе држе као дуждеви вазали. *Осим тога на целом нашем подручју...личности и ствари свих људи који су под влашћу реченог господина дужда биће неповређени и безбедни од нас и наших*³⁴ - поред потчињавања дужду, обавезали су се да ће се старати о безбедности личности и имовине дуждевих поданика у својим областима. Такође, дужду је уговором обећана и оружана помоћ *ако Димитрије не ступи у верност господину дужду и ако га господин дужд хтедне напасти...пријатеље пак Венеције*

²⁸ Б. Бубало, *Српска земља и поморска у доба владавине Немањића* 94-95.

²⁹ Видети опширније: Г.Острогорски, *Историја Византије*, Просвета, 396-400.

³⁰ Р. Ђук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 12.

³¹ Исто, 14.

³² Н. Исаиловић, Н. Порчић, *Документи владара средњовековне Србије и Босне у Венецијанским збиркама*, 18.

³³ Исто, 208.

³⁴ Исто.

*држаћемо за пријатеље, а непријатеље Венеције држаћемо за сопствене непријатеље.*³⁵

У уговору се као заједнички непријатељ краља Ђорђа и млетачког дужда наводи Димитрије. Овде се мисли на Димитрија, владара Арбана³⁶, који је у то време био ожењен ћерком Стефана Немањића. Како се у овом споразуму Димитрије наводи као потенцијални непријатељ Вукановог сина Ђорђа, значи да је можда у то време обновљен сукоб између две гране династије Немањића, а да је Ђорђе потчињавањем дужду покушавао да се ослободи власти стрица.³⁷

Брак Стефана Немањића и млетачке принцезе Ане Дандоло

Ако су 1208. године, односи између Венеције и Србије били затегнути, сигурно је да такво стање није потрајало. На смиривање ситуације указује повеља о слободи трговине дубровачких трговаца у Србији, коју је 1215. године Дубровчанима издао велики жупан Стефан Немањић.³⁸ Свакако највећи доказ да су се у то време односи између две државе, не само стабилизовали, већ и побољшали, јесте склапање брака између српског великог жупана и млетачке принцезе Ане Дандоло³⁹.

Велики жупан Стефан Немањић, је још за време сукоба са братом Вуканом, безуспешно покушавао да се приближи Западу. Наиме, тадашњи папа Иноћентије III, одбио је Стефанову молбу да му пошаље краљевску круну, пре свега због противљења угарског краља Емерика.⁴⁰ Своју прозападану политичку оријентацију обновио је после Четвртог крсташког рата, када је Венеција постала непосредни сусед српских земаља. Наиме, Стефан се надао да ће уз помоћ Млечана успети да оствари своје намере - да Србију уздигне у ранг краљевине. На његову одлуку да се приближи Млечанима, свакако

³⁵ Исто.

³⁶ прве познате албанске државне творевине. Настала је крајем XII века, у планинском залеђу Драча, под вођством Димитријевог оца Прогона.

³⁷ Н. Исаиловић, Н. Порчић, *Документи владара средњовековне Србије и Босне у Венецијанским збиркама*, 19.

³⁸ Исто, 20.

³⁹ Била је унука млетачког дужда Енрика Дандола, освајача Цариграда.

⁴⁰ Видети опширније: Ђ. Бубало, *Српска земља и поморска у доба владавине Немањића*, 82-83.

је утицала и чињеница да су у то време пропали покушаји да се ороди са епирском династијом Анђела⁴¹.

Убрзо након тога, Стефан Немањић је ступио у везу са млетачком племићком породицом Дандоло, вероватно посредством дубровачког кнеза Јована Дандоло.⁴² Вест о браку српског великог жупана и млетачке принцезе, забележио је млетачки хроничар из XIV века, Андрија Дандоло у својој хроници *Chronica per extensum descripta*.⁴³ Аутор хронике бележи да је овај брак закључен у 12. години владавине дужда Петра Зијанија, а млетачкој принцези приписује заслуге за превођење мужа у католичку веру, као и заслуге за добијање краљевске круне.⁴⁴

Такође, брак и крунисање великог жупана Стефана за краља Србије спомиње и сплитски хроничар Тома Архиђакон у свом делу *Historia Salonitanorum atque Spalatinorum ponticum*. Међутим, за разлику од Андрије Дандоло, он не наводи да је тада уз Стефана, краљевску круну примила и његова жена Ана Дандоло.⁴⁵

Повољне спољнополитичке околности⁴⁶, утицале су на Стефана да од новог папе Хонорија III тражи, а овај пут и добије краљевску круну. Претпоставља се да је томе допринело и склапање брака са принцем са Запада. Брак са Аном Дандоло, закључен је током прве половине 1217. године, била је трећа жена великог жупана Стефана Немањића.⁴⁷ Убрзо након склапања брака, уследило је и крунисање. Стефан и Ана крунисани су у цркви Св. Апостола Петра и Павла у Расу, вероватно септембра 1217. године.⁴⁸ Уздизањем Србије у ранг краљевине српска држава је добила међународно признање и ранг једнак западним краљевинама, док је на унутрашњем плану, положај

⁴¹ Стефанова брачна дипломатија са Епирцима отпочела је 1215. године, и трајала је нешто више од годину дана. Стефан је највероватније из политичких разлога желео да се ороди са епирском династијом. Наиме, познато је да му је 1215. или 1216. године претила опасност од угарског краља Андрије II и латинског цара Хенриха Фландријског, међутим, Стефан је успео да дипломатским путем спречи напад на Србију. Ђ. Бубало, *Српска земља и поморска у доба владавине Немањића*, 99-100.

⁴² М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 18.

⁴³ И. Коматина, *Ана Дандоло - прва српска краљица?*, Зборник МС за историју 89, (2014), 7.

⁴⁴ Исто.

⁴⁵ Исто, 8.

⁴⁶ Латински цар Хенрих Фландријски је умро, успостављени су пријатељски односи са Епирцима, а угарски краљ Андрија II у то време се спремао за пети крсташки рат.

⁴⁷ И. Коматина, *Ана Дандоло - прва српска краљица?*, 15.

⁴⁸ Исто.

владара додатно издигнут, а као последица тога, долази до слабљења бочних линија династије Немањић.⁴⁹

Податак о промени вероисповести под утицајем млетачке принцезе, који доноси хроничар Андрија Дандоло, није тачан. Наиме, током Стефанове владавине, оснивањем аутокефалне Српске архиепископије учвршћена је превласт православља у Србији.⁵⁰ У браку са Стефаном, Ана Дандоло је била око 12 година, родила му је синове Уроша и Предислава.⁵¹ После смрти краља Стефана Првовенчаног 1228. године, остала је у Србији, а када је њен син Урош I (1243 - 1276) постао краљ била је уз њега као краљица мајка, али није познато да ли је утицала на вођење државних послова. Умрла је пре 1263. године, сахрањена је у манастиру Сопоћани, задужбини њеног сина Уроша.⁵²

Венеција у црквеном спору Барске и Дубровачке архиепископије

Почетком XIII века, Венеција се као врховни господар и заштитник Дубровника, мешала у стари сукоб између Дубровачке и Барске архиепископије око јурисдикције над католичким парохијама у Србији. Тај сукоб их је свакако привукао, јер су после 1205. године према уговору који је склопљен између Венеције и Дубровника, дубровчки архиепископи и кнежеви били бирани у Венецији.⁵³

Борба између две архиепископије обновљена је за време владавине Вукана у Зети. Тада је Барска архиепископија, захваљујући подршци краља Вукана⁵⁴, 1199. године однела значајну победу.⁵⁵ Међутим, борба између два црквена средишта настављена је и у XIII веку. До спора је дошло јер су представници дубровачке цркве оспоравали право Бара да буде седиште архиепископије, приписивали су му ранг епископије, која треба да буде потчињена Дубровнику. Са друге стране, барске црквене старешине су тврдили да је

⁴⁹ Ђ. Бубало, *Српска земља и поморска у доба владавине Немањића*, 107.

⁵⁰ Н. Исаиловић, Н. Порчић, *Документи владара средњовековне Србије и Босне у Венецијанским збиркама*, 20.

⁵¹ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 19.

⁵² Исто.

⁵³ Р. Ђук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 15.

⁵⁴ Његова титула била је краљ Далмације и Дукље.

⁵⁵ Р. Ђук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 14.

Дубровник потчињен сплитском архиепископу.⁵⁶ Борбе су вођење пред папском куријом, која је требало да пресуди на чијој страни су права.

До новог распламсавања сукоба дошло је када је на Латеранском концилу 1215. године, дубровачки архиепископ оптужио Баране за узурпацију и пребацио папи Иноћентију III што је послао палиј⁵⁷ барском епископу.⁵⁸ Комисија одабрана да испита тужбу пресудила је у корист Барске архиепископије, којој су тада потчињене све католичке цркве на територији српске државе.⁵⁹ На одлуку комисије свакако је утицало и то што Венеција у то време није била у добрим односима са папском куријом⁶⁰, као и крунисање Стефана Немањића за краља 1217. године.⁶¹

Борба између две архиепископије последњи пут се распламсала средином XIII века, у време владавине краља Уроша. Наиме, крајем 1246. или почетком 1247. године, како је барска архиепископска столица неко време била упражњена, дубровачки архиепископ је искористио ситуацију, да тужи папи барски каптол да се наводно одметнуо испод његове власти.⁶² Међутим, спор ни тада није био решен. Сукоб између два црквена седишта потрајао је још неколико година. Парница се коначно угасила почетком 1255. године, када су Дубровчани због великих трошкова повукли своје заступнике из Рима, што је одговарало Барској архиепископији, јер се тиме одржавало затечено стање.⁶³

Овај црквени спор утицао је и на однос српског краља Уроша I и Дубровника, па је тако шездесетих година XIII века, између њих обновљено непријатељство. У то време положај Венеције на Истоку био је уздрман због дуготрајног рата против Ђенове, као и због губитка привилегија које је 1261. године цар Михаило VIII Палеолог по обнављању Византијског царства дао Ђеновљанима.⁶⁴ У међувремену, краљ Урош је покушао да искористи новонасталу ситуацију да у јесен 1265. године, поново нападне млетачки

⁵⁶ Ђ. Бубало, *Српска земља и поморска у доба владавине Немањића*, 164 - 165.

⁵⁷ огртач

⁵⁸ Р. Ђук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 15.

⁵⁹ *Историја српског народа I*, 304.

⁶⁰ Односи између Венеције и Курије су били лоши, за све време понтификата Иноћентија III (1196 - 1216).

⁶¹ *Историја српског народа I*, 304.

⁶² *Историја Црне Горе III*, Титоград 1967 - 1970, 22,23.

⁶³ Исто, 27.

⁶⁴ Видети опширније: Г. Острогорски, *Историја Византије*, 420 - 421.

Дубровник, у намери да га освоји.⁶⁵ Крајем 1265. године једно дубровачко посланство одлази у Венецију, да тражи помоћ у борби против српског краља. Међутим, Млечани како су били заузети сукобом са Ђеновом, нису били у могућности да помогну Дубровнику.⁶⁶ Мир између зараћених страна закључен је тек 1268. године, залагањем краљице Јелене.⁶⁷

Неколико година касније, краљ Урош I је обновио непријатељске акције против Дубровника. Иако је краљ лично предводио војску која 1275. године опседа град, није успео да га освоји. Након тога, Дубровчани су са својих лађа пустошили српску обалу. Међутим, приликом једног таквог напада, већи број Дубровчана упао је у заседу српског краља и том приликом су заробљени.⁶⁸ Тек уз посредовање млетачких посланика, обновљен је српско - дубровачки мир.

Независно од сукоба са Дубровником, једно млетачко посланство посетило је 1271. године краља Уроша, због штете коју су претрпели њихови поданици Јаков Калбо и други трговци. То су били први пословни људи коју су из Венеције стигли у Србију.⁶⁹ За време владавине краља Уроша I и поред свих политичких трзавица, закључен је брак између ћерке краља Уроша I и унукe Ане Дандоло, Брњаче и дужда Лоренца Тјепола.⁷⁰

⁶⁵ *Историја српског народа I*, 355.

⁶⁶ Обновом Византије 1261. године углед Венеције је био пољуљан. Наиме, уговором у Нимфеју 1261. године Ђенова је добила од византијског цара све оне привилегије, које је до тада уживала Венеција. Г.Острогорски, *Историја Византије*, 420-421.

⁶⁷ Р. Ђук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 19.

⁶⁸ *Историја српског народа I*, 356.

⁶⁹ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 21.

⁷⁰ Исто, 22.

II ОДНОСИ СРБИЈЕ И ВЕНЕЦИЈЕ У ВРЕМЕ ДРАГУТИНА И МИЛУТИНА

Уговор о склапању брака између Драгутиновог сина Владислава и Констанце Морозини

У време владавине краљева Драгутина и Милутина, Србија је доживела снажан економски полет, пре свега захваљујући успону рударске производње. У таквој ситуацији, економски ојачана, Србија се нашла у положају да поведе експанзивну политику на рачун суседних држава. Пошто је преузео власт Дежевским споразумом 1282. године⁷¹, краљ Милутин је као члан коалиције западних сила⁷², започео освајање византијских територија. Након његових успешних освајања, српско-византијска граница се усталила северно од линије Охрид - Прилеп - Штип.⁷³

Истовремено, Дежевским споразумом, под влашћу краља Драгутина је остала посебна област, која је обухватала северне крајеве тадашње српске државе. Као муж угарске принцезе Каталине, краљ Драгутин је у другој половини 1284. године добио додатне поседе од њеног брата угарског краља Ладислава IV.⁷⁴ Како се Драгутинова област великим делом састојала одседа које му је даровао угарски краљ, Драгутин је тако ушао у круг најистакнутијих угарских велепоседника. Због свега тога, његово учешће у предстојећим унутрашњим борбама у Угарској, било је неизбежно. Наиме, 1290. године, после смрти угарског краља Ладислава, отворено је питање наслеђа угарског престола. На власт у Угарској, дошао је Андрија III, син угарског краљевића Стефана и млетачке

⁷¹ Према споразуму, Милутин је требало да остане доживотно на престолу, који би затим наследио један од Драгутинових синова, вероватно Владислав.

⁷² Њихов циљ је био рушење Византије и успостављање Латинског царства

⁷³ Р. Ђук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 20.

⁷⁴ Н. Исаиловић, Н. Порчић, *Документи владара средњовековне Србије и Босне у Венецијанским збиркама*, 21.

племкиње Томазине Морозини. Међутим, Андријино право на престо оспоравала је династија Анжујаца, која је владала Напуљском краљевином у јужној Италији.⁷⁵

На почетку унутрашњих борби у Угарској, Драгутин је био на страни Анжујаца, а у знак захвалности његов син Владислав, добио је од анжујског претендента на угарски престо Карла Мартела, титулу херцега Славоније.⁷⁶ Међутим, готово истовремено, краљ Андрија III Арпадовић, уз помоћ мајке Томазине и ујака Албертина Морозинија, различитим дипломатским акцијама покушавао је да присталице Анжујаца привуче на своју страну. Њихове заједничке акције убрзо су донеле резултате, па је тако 1292. године, за време сукоба Драгутина и Милутина са куманско - бугарским властелинима Дрманом и Куделином, обновљено пријатељство између краља Андрије и краља Драгутина.⁷⁷ Веза две владарске породице учвршћена је склапањем брака између Драгутиновог сина Владислава и млетачке племкиње Констанце Морозини. Један од главних разлога за Драгутинов пристанак на разговоре у вези са брачном понудом, био је тај што питање наслеђа престола у Србији још увек није било решено, па је краљ Драгутин настојао да обезбеди сину престо на другој страни. Наиме, Владислав је полагао право на угарски престо преко мајке Каталине, ћерке угарског краља Стефана V, а брак са млетачком племкињом Констанцом Морозини, чија је породица у то време била веома утицајна у Угарској, само би додатно учврстио то право.⁷⁸

Разговори око закључења овог брака почели су посредовањем ујака угарског краља Андрије III, Албертина Морозинија, веома утицајне личности у Угарској тога времена.⁷⁹ Преговори су успешно завршени и брачни уговор је склопљен 24. августа 1293. године⁸⁰ “у Венецији, у великој палати господина Албертина Морозинија”.⁸¹ У самом уговору је наведено, да је закључен *на подстицај реченог господина Албертина, ујака господина*

⁷⁵ Н. Исаиловић, Н. Порчић, *Документи владара средњовековне Србије и Босне у Венецијанским збиркама*, 21.

⁷⁶ Исто.

⁷⁷ Н. Исаиловић, А. Фостиков, *Уговор о веридби Владислава II Немањића и Констанце Морозини*, Мешовита грађа, књ. XXXIX, Историјски институт (2018), 18.

⁷⁸ Исто, 27.

⁷⁹ Исто, 17.

⁸⁰ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 22.

⁸¹ Н. Исаиловић, Н. Порчић, *Документи владара средњовековне Србије и Босне у Венецијанским збиркама*, 435.

Андрије.⁸² Уговор је састављен у две верзије - на латинском и српском језику. Сачуван је само позни италијански превод српске верзије.⁸³ *Ја Василије...и Вито Бобаљевић из Дубровника...обећавамо и кунемо се у име господина краља Стефана и госпође краљице Кателине и њиховог сина Владислава*⁸⁴ - заклетву су у одсуству будућих супружника, положили њихови заступници. *И сходно разговору господина краља Стефана са краљем угарским, венчање ће бити обављено*⁸⁵ - у уговору се наводи да су још пре његовог закључења, овај брак договорили краљ Драгутин и угарски краљ Андрија III Млечанин. *Обећавамо и кунемо се...да ће господин краљ Стефан и госпођа краљица Кателина узети Констанцу, за свог сина Владислава за закониту жену, те да ће господин Владислав узети за закониту жену. Затим да ће...ове ствари још поново потврдити заклетвом.*⁸⁶ - садржај уговора показује да споразум представља писану верзију званичне веридбе, након чега је требало да уследи и формално склапање брака.

Не зна се када је тачно реализован овај уговор, али се у историографији углавном узима да је до склапања брака дошло исте године када је потписан уговор. Није познато колико је Констанца имала година у време склапања уговора, као ни да ли су она и Владислав имали деце.⁸⁷ Како је 1301. године, Андрија III умро без потомака, странка Морозинијевих изгубила је сваки ослонац у Угарској, а тиме је нестао и политички значај брака Владислава и Констанце.⁸⁸ Претпоставља се да је њихов брак окончан пре 1309. године, јер се Владислав у склопу борби за наслеђе угарског престола, наведене године оженио ћерком ердељског војводе Ладислава Апора.⁸⁹

⁸² Н. Исаиловић, Н. Порчић, *Документи владара средњовековне Србије и Босне у Венецијанским збиркама*, 435.

⁸³ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 22.

⁸⁴ Н. Исаиловић, Н. Порчић, *Документи владара средњовековне Србије и Босне у Венецијанским збиркама*, 435.

⁸⁵ Исто.

⁸⁶ Исто.

⁸⁷ Н. Исаиловић, А. Фостиков, *Уговор о веридби Владислава II Немањића и Констанце Морозини*, 16

⁸⁸ Н. Исаиловић, Н. Порчић, *Документи владара средњовековне Србије и Босне у Венецијанским збиркама*, 23.

⁸⁹ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 22.

Монетарни рат

Већ на почетку владавине краља Милутина (1282 - 1321), пореметили су се односи између Србије и Венеције. Разлог за то се налазио у монетарној политици. Наиме, још средином XIII века, у време владавине краља Уроша I, доласком немачких рудара Саса, отварају се нови рудници, повећава се експлоатација руде и почиње ковање сребрног новца⁹⁰. Српски новац је кован по узору на млетачки матапан⁹¹. У време краља Уроша I и његових синова Драгутина и Милутина у Србији су биле у оптицају три врсте новца - динари са заставом⁹², крстасти динари⁹³ и динари са мачем или руднички динари.⁹⁴

Од седамдесетих година XIII века српски новац је био у оптицају и у трговини изван Србије - у Дубровнику, Венецији, Апулији, Анкони, Задру и Драчу, на подручју северне Италије, Византије, Бугарске, Влашке, Угарске, Босне и Албаније.⁹⁵ Због велике сличности са млетачким матапанима, српски динар је био радо примана монета у трговачкој размени, због чега је врло брзо постао конкурент матапану, не само у међународној трговини, већ и у самој Венецији. Први пут се српски новац помиње у Венецији за време владавине краља Драгутина.⁹⁶

Иако су у почетку Млечани одобравали употребу српског новца, од осамдесетих година XIII века, млетачка влада спровела је читав низ мера, како би спречила његов оптицај и тиме заштитила своје тржиште. Наиме, проблем је настао што се временом српски новац у тежини и квалитету почео удаљавати од млетачког матапана⁹⁷. Због тога су млетачке власти, на почетку владавине краља Милутина, 3. маја 1282. године донеле

⁹⁰ Српски владари ковали су бакарни и сребрни новац, најпре у малим емисијама, да би се крајем XIII века појавиле велике количине сребрне монете. Сребрни новац, кован у брској ковници, први пут се помиње средином 1276. године.

⁹¹ Сребрни новац тежине 2,178 грама, унутрашње вредности 965/1000, почео се ковати 1202. године у време дужда Енрика Дандола (1192 - 1205). За кратко време постао је најраспрострањенија и најпознатија монета. У XIII и XIV веку многи су ковали новац по узору на матапан - у Италији, Ахајској кнежевини, Бугарској, Угарској, Византији.

⁹² Најбројнија и најраспрострањенија врста новца у Србији. Ковани су у време краља Уроша I, који је први у ковању новца почео подржавати млетачки матапан.

⁹³ Крстасти и руднички динари јављају се за време владавине краља Драгутина.

⁹⁴ Р. Пук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 26-27.

⁹⁵ Исто, 24.

⁹⁶ Исто, 27.

⁹⁷ Наиме, док се млетачки новац по квалитету није мењао, финоћа српског се колебала, а тежина смањивала.

одлуку да се затечени динари из Брскова пресеку, тј. претворе у метал, а особе код којих се нађе више од 12 комада, да се казне одузимањем 10% од свих динара.⁹⁸ На тај начин су брсковски динари поништени као платежно средство. Извори не говоре о томе како су млетачке одлуке примљене у Србији.⁹⁹

Већ 29. октобра 1282. године Велико веће, донело је одлуку да се брсковски динари који се нађу у Венецији у року од три дана пресеку.¹⁰⁰ Истовремено је издата наредба кнежевима Задра и Дубровника, као и конзулима у Апулији, Драчу и Котору, да сви млетачки трговци који живе у наведеним градовима морају да положи заклетву да неће доносити нити слати брсковске динаре у Венецију, осим пресечене.¹⁰¹ Овим мерама млетачке власти су настојале да спрече оптицај српског новца у самој Венецији. Међутим, упркос свим настојањима Млечана да га потисну, новац из Србије је и даље освајао широко тржиште¹⁰².

У међувремену, спорови између српске државе и Венеције прерасли су у прави монетарни рат, који је довео до обуставе трговине између две државе. Наиме, млетачко Велико веће донело је средином 1286. године одлуку којом је Дубровчанима и Млечанима из Дубровника, забрањено да тргују у земљама краља Милутина, краља Драгутина и њихове мајке краљице Јелене.¹⁰³ Две године касније, погоршали су се односи између Венеције и Котора, због неисплаћених дугова двојици млетачких трговаца за продату со. Спор је достигао врхунац 1288. године, када је Венеција после низа неуспешних преговара, донела одлуку према којој је Млечанима у Венецији и Дубровнику, забрањено да Которанима дају робу на кредит, а забрањен је и извоз соли у Котор.¹⁰⁴

И наредних година млетачка влада је предузимала мере којима је настојала да спречи оптицај новца из Србије. Одлуком од 24. јуна 1292. године, прописано је да “динари из Брскова и из Раике” и други новац, који је кован слично млетачком, али који

⁹⁸ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 27 - 28.

⁹⁹ Исто.

¹⁰⁰ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 23.

¹⁰¹ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 28.

¹⁰² Током последње деценије XIII века служио је као платежно средство и имао је велики значај у трговачком промету.

¹⁰³ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 24.

¹⁰⁴ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 22.

није кован у Венецији, када стигне у млетачке банке да се пресече попреко.¹⁰⁵ Ово је први пут да се у документима спомиње руднички новац, што значи да је поред ковнице у Брскову, око 1292. године постојала и ковница у Руднику.¹⁰⁶

Нову одлуку млетачка влада донела је 29. јуна 1294. године. Нареджено је да сви они који поседују српски новац, морају да га по тачно одређеном курсу¹⁰⁷, предају у ковницу у року од 15 дана.¹⁰⁸ Дакле, одлучено је да српски новац може циркулисати, али према тачно прописаном курсу. Међутим, крајем XIII века, и поред настојања Млечана да спрече употребу новца из Србије, он је и даље био у оптицају у градовима на Јадранској обали.¹⁰⁹

Даље опадање вредности српског новца, као и забране млетачке владе, настављени су и у XIV веку. Крајем октобра 1302. године у Венецији је донета последња одлука о забрани српског новца. Њоме је само поновљена ранија одлука, према којој се новац из Србије морао у року од 8 дана претворити у метал.¹¹⁰ О даљем паду вредности српског новца сведоче документи из 1309. године, из којих се види да је однос млетачког матапана и динара краља Милутина био 4:4.5, а матапана и динара краља Драгутина 4:5.¹¹¹

Како би спречили циркулацију новца из Србије, Млечани су основали посебан уред чији се службеници помињу у документима од 1302. до 1322. године. Они су били смештени на обали Риалта, одакле су могли да пазе на бродове који су стизали у Венецију. Њихов главни задатак био је да проналазе и поништавају српски новац. Последњи пут се јављају септембра 1322. године, када је вероватно окончан монетарни рат између Србије и Венеције.¹¹² Наиме, Млечани су двадесетих година XIV века, променили однос према српском новцу из неколико разлога. Пре свега до промене је дошло јер се двадесетих и тридесетих година XIV века јавила криза у оптицају сребрног новца у Венецији. До тога је дошло са једне стране због смањене производње сребра у европским рудницама, а са друге због великог одлива сребра из Венеције на Исток. Као последица тога јавила се све

¹⁰⁵ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)* 24.

¹⁰⁶ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 30.

¹⁰⁷ Тада је матапан вредео 32 динара, па је однос између њега и српског динара био 3,5:4. Српски новац се тако тежински удаљавао од матапана. Ћук 31

¹⁰⁸ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 30.

¹⁰⁹ Дубровник је у току 1303. и 1304. године предузимао неке мере против српског новца, али се оне због суседства нису могле одржати.

¹¹⁰ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 24.

¹¹¹ Исто, 25.

¹¹² Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 32-33.

већа потражња за сребром из Србије, па је тако крајем двадесетих година XIV века осетно порастао извоз сребра из Србије у Венецију.¹¹³

Венеција у сукобу Дубровника и Србије почетком XIV века

За време владавине краља Милутина, поред монетарног рата, било је и других несугласица у односима са Венецијом. Тако се, у првој половини 1301. године, против краља Милутина окупила коалиција коју су чинили Венеција, Дубровник, Задар и Хрватска. Циљ ове коалиције био је напад на српске земље, па су тако Дубровчани, помогнути савезницима напали Котор. Међутим, град се успешно одбранио.¹¹⁴ Иницијатори овог савеза били су Дубровчани. Тачни узроци рата нису познати, можда је до рата довело ривалство у трговини између Котора и Дубровника.¹¹⁵ Са друге стране и остали чланови коалиције имали су своје разлоге да ратују против српског краља.

Млечани су имали неколико разлога да се укључе у ову акцију. Наиме, неповољан развој политичких и економских односа између Србије и Венеције кумулирао је почетком XIV века. Још у првим годинама владавине краља Милутина, између две државе дошло је до монетарног рата, који је трајао неколико година. Истовремено трговци из Венеције често су нападани и пљачани у српској држави, чиме је ометано њихово нормално пословање, што им је наносило велике губитке. И на крају, Венеција је стала у заштиту Дубровника, као његов врховни господар. Са друге стране, хрватски бан Павле Брибирски пришао је овој коалицији како би остварио претензије на Хум и Босну, док су Задрани притекли у помоћ свом врховном господару - Венецији.¹¹⁶

После успешне одбране Котора, краљ Милутин је напао Дубровник. Приликом напада заробио је велики број дубровачких грађана и пресекао све везе града са копном, чиме је прекинут трговачки промет између Србије и Дубровника. Прекид трговине са

¹¹³ Р. Ђук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 34.

¹¹⁴ Исто, 35.

¹¹⁵ N. Požić, *Peace negotiations between Serbia and Dubrovnik in 1301 - 1302: A case study in Medieval Diplomacy*, Initial a review of medieval studies, Volume 1, Centre for advanced medieval studies, Belgrade 2013, 117-118.

¹¹⁶ Р. Ђук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 36.

залеђем наносило је Дубровнику велику штету, па су Дубровчани убрзо почели да се залажу за мир.¹¹⁷ У вези са тим упутили су свог поклисара у Србију, а утицали су и на Венецију, да и она посредује код српског краља. У лето 1301. године отпочели су мировни преговори, који су трајали годину дана. Успешно су окончани септембра 1302. године.¹¹⁸

Ови преговори су веома важно сведочанство дипломатских односа оног времена. Посебан значај имају пре свега јер су у њима супротстављена два основна облика средњовековног државног уређења - феудална монархија и олигархијска република. На првом месту уочава се разлика на пољу спољнополитичког одлучивања. Док у Дубровачкој републици главну улогу имају градска већа¹¹⁹, у краљевини Србији сва овлашћења су у рукама владара, с тим што су на његове одлуке утицали и њему блиски сарадници - краљица мајка, поглавар цркве, истакнута властела.¹²⁰ Преговори између зараћених страна вођени су преко посланстава. Српски краљ се у преговорима са Дубровником ослањао на посланике из приморских градова, обично из Котора и Бара. Наведене посланике српски владари слали су и у дипломатске мисије у Венецију.¹²¹ Често је у преговорима као посредник учествовала и трећа страна. У овим преговорима као посредници јављају се два млетачка посланика, један делује у Дубровнику, а други у Србији. Ово представља изузетак у дипломатској пракси између Србије и Венеције. Наиме, обично су се посланства која су млетачке власти упућивале у Србију састојала од једног посланика, а слање двојице, практиковало се када је мисија подразумевала посредовање између две стране.¹²² Још једна од одлика дипломатске праксе у средњем веку, било је слање поклона владарима држава са којима се преговарало, што је био случај и у овим преговорима. Наиме, како би повећали шансе за њихов успешан исход, дубровачке и млетачке власти преко својих изасланика слале су скупопцене поклоне како за српског владара, тако и за утицајне појединце око њега.¹²³

¹¹⁷ N. Porčić, *Peace negotiations between Serbia and Dubrovnik in 1301 - 1302: A case study in Medieval Diplomacy*, 118.

¹¹⁸ Р. Ђук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 37.

¹¹⁹ Велико веће, Мало веће и Веће умољених.

¹²⁰ N. Porčić, *Peace negotiations between Serbia and Dubrovnik in 1301 - 1302: A case study in Medieval Diplomacy*, 123.

¹²¹ Исто, 128-129.

¹²² Исто, 126.

¹²³ N. Porčić, *Peace negotiations between Serbia and Dubrovnik in 1301 - 1302: A case study in Medieval Diplomacy*, 126.

Односи Венеције и краља Милутина између два српско - дубровачка рата 1302 - 1316. године

Иако нису познате појединости о односима Србије и Венеције после 1302. годинама, има сведочанстава да су између њих повремено владали сарадња и пријатељство. Као врховни господар Дубровника, Венеција је наставила да се меша у српско-дубровачке односе. До новог спора дошло је 1306. године, када је један Дубровчанин убио Србина. Међутим, како дубровачки кнез¹²⁴ и Дубровчани, нису могли да се договоре око казне, спор је дошао до дужда. Према обичајном праву које се примењивало у споровима између Дубровчана и Срба, у случају убиства, плаћала се вражда - новчана казна, која је износила 500 перпера.¹²⁵ До спора је дошло јер је тадашњи дубровачки кнез хтео да за убиство, као најтеже кривично дело, уведе смртну казну како је било предвиђено Дубровачким статутом¹²⁶, у чему га је подржавао и млетачки дужд. Међутим, пошто су се српски краљ и Дубровчани сложили да за убиство, као и раније, остане само новчана казна, млетачка влада је прихватила њихову одлуку.¹²⁷

Неколико година касније, дошло је и до сарадње Венеције и краља Милутина, против заједничког непријатеља хрватског бана Младена II Брибирског. Наиме, пошто је наследио свога оца бана Павла, бан Младен је наследио и његов сукоб са Венецијом, а истовремено је обновио и непријатељство против Србије. У тим борбама успео је да прошири власт на Хум и долину Неретве.¹²⁸ У таквим околности током 1313. године, долази до краткотрајне сарадње, а можда и савеза између Венеције и Србије, мада у

¹²⁴ Након освајања Дубровника од стране Венеције, дубровачки кнезови су углавном били Млечани.

¹²⁵ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 38.

¹²⁶ Одредба преузета из римског права.

¹²⁷ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 38-39.

¹²⁸ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 27.

изворима нема конкретних података о томе. Једино се зна се да је у то време Милутинов син Стефан, који је управљао Зетом, куповао мачеве у Венецији.¹²⁹

Међутим, и поред тога што је у овом периоду долазило до неких облика сарадње између Венеције и краља Милутина, код Млечана је и даље, под утицајем монетарног рата, било присутно неповерење према српском краљу, о чему говоре забране млетачким поданицима да одлазе у Србију. Наиме, у два наврата млетачке власти су тајно забраниле својим поданицима да одлазе у српску државу. Први пут 1314. године, а како је 1316. године на помолу био нови српско - дубровачки рат, млетачке власти су поновиле ову забрану.¹³⁰

Млетачко посредовање у рату Дубровника и Србије 1316-1318. године

Пред крај владавине краља Милутина, поново је дошло до затегнутих односа између Србије и Дубровника, који су убрзо прерасли у отворени рат. Узроци сукоба нису у потпуности познати. Зна се да је почетком 1316. године Дубровник био угрожен, а до ратних операција је дошло у лето 1317. године.¹³¹ Тада је краљева војска напала Дубровник и опустошила околину града, док су дубровачки трговци који су се нашли у Србији затворени, а њихова роба заплењена. У читаву ствар поново се укључила Венеција, као врховни господар Дубровника. Млечани су послали бродове и оружје Дубровчанима, док је истовремено једно млетачко посланство посредовало код српског владара, да се склопи мир. Примирје је постигнуто у рану јесен 1317. године, али се не зна под којим условима, јер из те године нису сачуване дубровачке архивске књиге.¹³²

По окончању рата између Дубровника и Србије 1318. године поново се распламсао сукоб краља Милутина са хрватским баном. Узрок сукоба биле су претензије Брибираца на Хум.¹³³ У међувремену, краљ Милутин је упутио посланика Василија Васиљевића у

¹²⁹ Исто.

¹³⁰ Исто.

¹³¹ *Историја српског народа I*, 473.

¹³² Исто.

¹³³ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 41.

Венецију, са задатком да набави оружје и да придобије млетачког дужда за савез против хрватског бана. Млечани се нису директно укључили у овај сукоб, али су своју наклоност према српском краљу показали тако што су му одобрили извоз оружја у Србију. До отвореног сукоба између краља Милутина и бана Младена II, дошло је у јуну 1318. године, али због недостатака података, ток рата није познат.¹³⁴

Штете млетачких трговаца у Србији у време краља Милутина

Једно од главних питања у српско-млетачким односима за време владавине краља Милутина, било је питање накнаде штета које су млетачки трговци претрпели у Србији. Наиме, за време унутрашњег сукоба између краљева Драгутина и Милутина, који је отпочео у јесен 1301. године, у земљи је завладао општи метеж.¹³⁵ У таквим околностима млетачки трговци који су пословали у српској држави, претрпели су велике штете. Такође, неколицина млетачких трговаца претрпела је штете и у време сукоба између краља Милутина и Дубровника. Познат је случај млетачког златара Блажа, кога је 1302. године опљачкао један Которанин, након чега је дошло до спора који је трајао 16 година.¹³⁶ До покушаја накнаде штета, дошло је у јулу 1318. године у Венецији, где је тада боравио српски посланик Василије Васиљевић, како би придобио дужда за рат против хрватског бана. Том приликом тадашњи млетачки дужд му је поднео “мемоар”, документ у којем су биле наведене разне штете које су млетачки трговци поднели у српској држави и тражена је накнада за њих. Међутим, то питање тада није решено, а преговори су вођени и наредних година.¹³⁷

¹³⁴ М.Спремић 28.

¹³⁵ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 41-42.

¹³⁶ Исто.

¹³⁷ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 28.

III СТЕФАН ДЕЧАНСКИ И ВЕНЕЦИЈА

Венеција у сукобу Стефана Дечанског и Дубровника 1327/28. године

Доласку на власт Стефана Дечанског (1321 - 1331), претходиле су унутрашње борбе, али то није пореметило општи успон српске државе. Наиме, у то време, ширењем експлоатације богатих налазишта метала, пре свега сребра, Србија је добила важну улогу у међународној трговини. Новонастале околности су утицале и на односе са Венецијом, који су сада добили изражену економску димензију, засновану на млетачкој улози главног посредника у трговини између Истока и Запада.¹³⁸

Краљ Стефан Дечански је још за очеве живота, као управник Зете, дошао у ближи контакт са Млечанима. Самосталну владавину започео је добрим односима са Дубровником. Међутим, поред сарадње и пријатељства, ти односи су били испуњени мањим или већим споровима, који су почетком 1324. године довели до првог сукоба.¹³⁹ У том сукобу, који је потрајао неколико година, Венеција је имала значајну улогу.

До сукоба је дошло јер се дубровачки властелин Менче Менчетић мешао у борбе између српског краља и Драгутиновог сина Владислава. Као последица тога, Стефан Дечански је издао наређење да се дубровачки трговци у Србији похапсе, а да се њихова роба заплени.¹⁴⁰ Већ на самом почетку сукоба, угрожени Дубровчани, обратили су се за помоћ млетачком дужду, да би већ у првој половини марта 1324. године обуставили трговину са српском државом.¹⁴¹ Истовремено, трговина између Србије и Венеције одвијала се несметано. У међувремену, Млечани су прихватили молбу Дубровчана да

¹³⁸ Н. Исаиловић, Н. Порчић, *Документи владара средњовековне Србије и Босне у Венецијанским збиркама*, 26.

¹³⁹ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 44.

¹⁴⁰ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 30.

¹⁴¹ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 44.

посредују у овом спору и у вези са тим упутили су свог посланика српском краљу.¹⁴² Међутим, како његова мисија није донела очекиване резултате, млетачка влада је августа 1324. године забранила својим трговцима да иду у Србију.¹⁴³

Како се сукоб пренео и на наредну годину, Дубровчани су уз помоћ Млечана обновили дипломатску акцију код српског краља. Као резултат тих преговора, дошло је до привременог побољшања српско-дубровачких односа. У складу са тим, Стефан Дечански је 28. марта 1326. године, у Дању издао нову повељу Дубровчанима са уобичајеним повластицама.¹⁴⁴

Међутим, већ месец дана након издавања повеље у Дању, у Дубровнику се страховало од рата са српским краљем. Упркос свим дипломатским акцијама Млечана, поново је дошло до затегнутих односа између Србије и Дубровника. Наиме, до новог погоршања односа дошло је после пропасти феудалне породице Бранивојевић¹⁴⁵ и деобе њихове територије. У тој деоби босански бан је заузео долину доње Неретве, предео око њеног ушћа и Крајину, док су Дубровчани под свој надзор ставили Стон са Пељешцем.¹⁴⁶ Како би легализовали територије добијене овом деобом, Дубровчани су отпочели преговоре са српским краљем. Међутим, преговори су се споро одвијали, а у међувремену, односи Србије и Дубровника поново су постали затегнути. Наиме, средином фебруара 1327. године у Дубровнику је тајно забрањен извоз робе у Србију. Готово истовремено краљ Стефан Дечански је предузео неке мере против Дубровчана, након којих су они у априлу 1327. године одлучили да у року од месец дана повуку своје трговце из Србије и да обуставе сву трговину са њом.¹⁴⁷

Иако су трговачки односи између Србије и Дубровника били прекинути, млетачки трговци су још увек пословали у Србији. Због тога је дубровачко Велико веће 20. јула 1327. године забранило Млечанима који су боравили у Дубровнику¹⁴⁸ да извозе тканине и

¹⁴² Наиме. у априлу 1324. године млетачка влада је донела одлуку према којој Дубровчани нису смели да обуставе слање робе млетачких трговаца у Котор.

¹⁴³ Р. Ђук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 45.

¹⁴⁴ Исто, 46.

¹⁴⁵ Српска властелинска породица, која је управљала Хумом.

¹⁴⁶ Р. Ђук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 47.

¹⁴⁷ Исто.

¹⁴⁸ Та забрана није важила за оне Дубровчане који су привремено боравили у Дубровнику, наиме, они су могли да извезу своју робу, алу су током дана морали да пријаве општинском канцелару количину тканина које имају у граду.

другу робу у Србију.¹⁴⁹ Тек у августу 1327. године и млетачки Сенат је донео одлуку којом је забранио својим поданицима да иду у српску државу.¹⁵⁰

У таквим околностима, крајем лета 1327. године почео је српско-дубровачки рат, који је трајао скоро годину дана. Сам ток рата није познат¹⁵¹, зна се да је војска српског краља узнемиравала дубровачку градску територију, док су Дубровчани оружаним галијама ометали трговину са Котором и другим српским приморским градовима.¹⁵²

Међутим, како је млетачка влада била забринута због пада трговачког промета, као и због губитака које су њени трговци трпели због обуставе трговине, настојала је да измири зарађене стране. С тим у вези је у два наврата у децембру 1327. године и јануару 1328. године слала посланства српском краљу.¹⁵³ Након тога дошло је до извесног побољшања у дубровачко-српским односима¹⁵⁴, на шта указује одлука млетачког Сената из фебруара и маја 1328. године којом је млетачким трговцима поново дозвољено да одлазе у Србију.¹⁵⁵ Српско - дубровачки мир, коначно је склопљен у лето 1328. године, уз посредовање Венеције.¹⁵⁶

¹⁴⁹ Р. Њук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 48.

¹⁵⁰ Исто, 48.

¹⁵¹ Нису сачувани записници са седница већа од јула 1327. године до септембра 1328. године.

¹⁵² М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 32.

¹⁵³ Исто.

¹⁵⁴ Можда је до предаха у ратовању дошло јер је српски краљ у то време био умешан у византијске унутрашње борбе, па се фебруара или марта 1328. године налазио са својим снагама у српско-византисјким пограничним областима;

¹⁵⁵ *Историја српског народа I*, 500.

¹⁵⁶ Исто.

Односи Венеције и Србије у последњим годинама владавине Стефана Дечанског

Годину дана од успостављања мира између Србије и Дубровника, поново је покренуто питање накнаде штета млетачких трговаца у српској држави. Наиме, у јесен 1329. године, млетачки Сенат је упутио захтев краљу Стефану Дечанском да се накнади штета у износу од 2.500 перпера млетачком грађанину Јакову Полани.¹⁵⁷ Међутим, како до исплате није дошло, млетачке власти захтевале су од Дубровчана да се према поданцима српског краља примене репресалије у Дубровнику.¹⁵⁸ Међутим, Дубровчани су се томе успротивили, јер су знали да то може довести до новог сукоба са српским краљем, па су Млечани одустали од овог захтева.

Након тога, односи између Србије и Венеције су се побољшали, на шта указује и писмо које Стефан Дечански 1. маја 1330. године¹⁵⁹, пише - *Светлом и величанственом мужу, господину Франческу Дандолу*¹⁶⁰ - како је наведено у самом писму. *Пошто се дакле сећамо да смо вам другом приликом записали, ако би се испоставило да је за вас погодно да ваши трговци ако желе да путују у крајеве Романије или другде, хоће да прођу кроз нашу краљевину, да ће им бити отворен слободан пролаз*¹⁶¹ - српски владар потврђује раније дату слободу пролаза за млетачке трговце према територијама византијског царства. Наиме, упркос оријентацији Млечана на поморску трговину, копнени пут од Драча до Солуна¹⁶², био је значајан за њихово пословање као алтернативни правац. Захваљујући освајањима краља Милутина, део тог пута сада је пролазио и кроз српску државу.¹⁶³ Српски владар додаје и нову одредбу - *изузев у крајеве Бугарске*¹⁶⁴ - којом изричито наглашава да слобода пролаза не важи ако млетачки трговци иду у Бугарску. Треба имати у виду да у том периоду Стефан Дечански није био у добрим односима са

¹⁵⁷ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 32.

¹⁵⁸ Исто, 32.

¹⁵⁹ Н. Исаиловић, Н. Порчић, *Документи владара средњовековне Србије и Босне у Венецијанским збиркама*, 27.

¹⁶⁰ Исто, 223.

¹⁶¹ Исто.

¹⁶² Познат из античког Рима као *Via Egnatia*.

¹⁶³ Н. Исаиловић, Н. Порчић, *Документи владара средњовековне Србије и Босне у Венецијанским збиркама*, 27-28.

¹⁶⁴ Исто, 223.

бугарским царем Михаилом Шишманом. Поставља се питање да ли је српски краљ забрану увео из немогућности да гарантује безбедност млетачким трговцима или је на тај начин желео да спречи довоз оружја¹⁶⁵ из Венеције.¹⁶⁶ *А ако би желели да своје трговање обављају у нашој краљевини, нека слободно обављају*¹⁶⁷ - између осталог, овим документом Млечани су добили право слободне трговине у српској држави.

Пред крај владавине краља Стефана Дечанског, отворено је питање отплате дугова Которана кредиторима Млечанима. Међутим, како је и овога пута млетачка влада остала без одговора, маја 1331. године Сенат је донео одлуку, којом је млетачким трговцима забрањено да иду у Котор. Под притиском Венеције, месец дана касније и дубровачке власти су забраниле трговину са Котором.¹⁶⁸ Питање дугова Которана само је отворено у време владавине Стефана Дечанског, а настављено је за владе његовог сина и наследника Стефана Душана.

¹⁶⁵ Оружје је било један од главних производа који је из Венеције стизао у балканске земље.

¹⁶⁶ Н. Исаиловић, Н. Порчић, *Документи владара средњовековне Србије и Босне у Венецијанским збиркама*, 28.

¹⁶⁷ Исто, 223.

¹⁶⁸ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 32.

IV Србија и Венеција у време Стефана Душана

Србија и Венеција у првим годинама владавине краља Душана

За време владавине краља и цара Стефана Душана (1331 - 1355), односи између Србије и Венеције углавном су били добри, јер је то било у интересу обе државе. Одржавање пријатељских односа са Венецијом посебно је било важно за српског владара, који је након успешних освајања византијских територија, почео да прави планове за освајање Цариграда, а за такав подухват помоћ Венеције била му је неопходна.

Међутим, и поред тога, за време Душанове владавине односи између две државе повремено су били затегнути, пре свега због неизмирених дуговања Которана, према својим повериоцима Млечанима. Наиме, трговци из Котора обично су пословали тако што су се задуживали код кредитора Млечана за повеће своте новца. Тај новац су потом улагали у пословање на српском тржишту, рачунајући да ће им зарада омогућити да исплате дуг и стекну добит, али то најчешће није било тако.¹⁶⁹ Временом су се дугови Которана нагомилали, па се још пред крај владавине Стефана Дечанског као једно од главних питања у српско - млетачким односима наметнуло питање исплате наведених дуговања.

По Душановом доласку на власт, још увек је била на снази забрана одласка млетачких трговаца у Котор из маја 1331. године. У вези са тим, у пролеће 1332. године, посланици српског краља одлазе у Венецију. Након успешно завршених преговора, млетачка влада поново је дозволила својим трговцима да послују у Котору.¹⁷⁰ Истовремено је поново покренуто питање наплате дугова млетачких трговаца у српској држави. Готово читаво пролеће 1332. године, безуспешно су размењивали писма и посланства српски краљ, которска општина и млетачка влада. Ствар се додатно закомпликовала, када су се на проблеме око неисплаћених дугова, надовезали и спорови

¹⁶⁹ Н. Исаиловић, Н. Порчић, *Документи владара средњовековне Србије и Босне у Венецијанским збиркама*, 31.

¹⁷⁰ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 34.

због штета које су млетачки трговци претрпели у српској држави.¹⁷¹ Млечани су се у више наврата путем писама обраћали српском краљу за помоћ, како би се решили спорна питања.

Како би исказао своју наклоност према Млечанима, краљ Душан је настојао да им се накнаде све штете. Пример за то је случај млетачког поданика Николе Брујоса, кога је у пролеће 1332. године, у време побуне зетских великаша, опљачкао поданик српског краља.¹⁷² Из писма које је краљ Душан 10. јуна 1333. године упутио *господину Франческу Дандолу*¹⁷³, сазнајемо да се дужд жалио краљу Душану на штету коју је претрпео њихов поданик од краљевог вазала Димитрија Суме - *Недавно смо примили једно писмо вашег пријатељства о пљачки и узнемиравању које је вашем поданику Николу Брујосу на подручју наше краљевине приредио један наш вазал по имену Сума*.¹⁷⁴ Краљ Душан у одговору обавештава дужда да се Димитрије одметнуо од његове власти и да ће штета бити надокнађена када одметник буде ухваћен - *Желимо да вам одговоримо да је претходно речени Димитрије према нама постао одметник...чим буде пао у наше руке, биће тражена одговорност за његова сагрешења. Постараћемо се да се вашем претходно реченом поданику изврши пуна надокнада за новац и ствари које су му однете*.¹⁷⁵ Међутим, како исплата није извршена, Сенат је августа 1334. године штету пренео на Которане, тако што је прописао да се наплаћује посебан проценат при свакој продаји робе млетачких трговаца у Котору.¹⁷⁶ Наплата овог додатка је трајала све до децембра 1338. године, када је Никола Брујосо поништио сва потраживања од српског краља и дужника.¹⁷⁷

¹⁷¹ Р. Ђук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 51 - 52.

¹⁷² М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 35.

¹⁷³ Н. Исаиловић, Н. Порчић, *Документи владара средњовековне Србије и Босне у Венецијанским збиркама*, 225.

¹⁷⁴ Исто.

¹⁷⁵ Исто.

¹⁷⁶ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 35.

¹⁷⁷ Исто.

Уговори Котора и Венеције

Забрана доласка млетачких трговаца у Котор, негативно се одразила на привреду града. Истовремено, млетачка влада је вршила све веће притиске због неисплаћених дугова и штета. У таквим околностима, српски краљ и Которани били су принуђени на попуштања, па је 30. децембра 1335. године склопљен први уговор између Котора и Венеције. Уговор је закључен на десет година, штитио је само права Венецијанаца у Котору, док права Которана у Венецији нису ни споменута.¹⁷⁸ Неке од одредби из овог уговора - которска општина била је дужна да држи у затвору сваког млетачког дужника или брата или дужниковог ортака све док не намири дуг, у случају да дужник или његов прокуратор не плате дуг, дужник је био осуђен на изгнанство, све док не испуни своју обавезу и друге.¹⁷⁹ Овим уговором Млечани су практично прописали услове за наплату својих позајмица.

Након истека овог уговора, млетачки дужд се обратио краљу Душану писмом, у којем је тражио његово продужење. У свом одговору од 15. октобра 1345. године¹⁸⁰, краљ Душан је одобрио продужење уговора на још две године и обавезао се да ће о свему обавестити Которане - *Нека се ови досадашњи уговори и споразуми закључе на наредне две године...А тако пишемо и раније реченим Которанима*¹⁸¹. Српски владар додао је и нову одредбу, према којој су Млечани могли да наплаћују дугове не само у Котору, већ у свим местима његовог краљевства - *...како би ваши поданици могли да несметано извлаче дуговање и не само тамо, него и у сваком другом месту нашег краљевског величанства*¹⁸². Поред тога, Душан је понудио Венецији оружану помоћ у сукобу са Задром - *Поред тога,*

¹⁷⁸ *Историја Црне Горе* II/1, 73.

¹⁷⁹ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 35-36.

¹⁸⁰ Н. Исаиловић, Н. Порчић, *Документи владара средњовековне Србије и Босне у Венецијанским збиркама*, 31.

¹⁸¹ Исто, 230.

¹⁸² Исто.

*схватили смо да се град Задар са непромишљеном дрскошћу побунио...ако се ипак нађе за сходно да пошаљемо део наше војске*¹⁸³.

По истеку продужења из 1345. године, поново је стигао млетачки захтев за обнову уговора. У писму од 1. априла 1348. године¹⁸⁴, цар Душан је обавестио млетачког дужда да је сагласан са његовим захтевом да се млетачко - которски уговор продужи за још осам година - *Недавно је ваше братство већ код нашег величанства тражило да... уговор и слогу између ваше општине и наше општине Котор нашим налогом треба да продужимо на осам година. За вашу љубав... здушно желимо то да учинимо.*¹⁸⁵ Између осталог, Душан се у овом писму први пут заложио за права својих поданика из Котора. Тражио је од Млечана да се у односу према Которанима држе закона - *Ипак, тражимо да се удостојите да издате налог вашима у смислу да наши Которани не трпе никакву штету са њихове стране мимо закона.*¹⁸⁶

Сарадња са Венецијом почетком 40-их година XIV века

Почетком четрдесетих година XIV века, краљ Душан је после низа успешних освајања византијских области¹⁸⁷, прекинуо офанзиву према југу и склопио мир са византијским царем Андроником III Палеологом. За то време српски краљ је вршио припреме за нову офанзиву према византијској територији. Као део тих припрема у Венецији је набављао велику количину оружја, док је истовремено радио на сређивању односа са суседним државама. Наиме, по преузимању власти, краљ Душан је закључио уговор о пријатељству са бугарским царем Јованом Александром¹⁸⁸. У међувремену,

¹⁸³ Исто.

¹⁸⁴ Н. Исаиловић, Н. Порчић, *Документи владара средњовековне Србије и Босне у Венецијанским збиркама*, 240.

¹⁸⁵ Исто.

¹⁸⁶ Исто.

¹⁸⁷ Душан је тада освојио многе важне византијске тврђаве у Македонији: Охрид, Прилеп, Костур и стигао је све до Солуна где је засунављен.

¹⁸⁸ Тај уговор је учвршћен и родбинским везама, наиме, Душан се оженио са Јеленом, сестром бугарског цара.

Душан је средио односе и са Дубровником и Босном, чиме је обезбедио мир на западним и југозападним границама српске државе.¹⁸⁹

Посебну пажњу Душан је посветио односима са Венецијом, јер му је њена помоћ у освајању византијских територија била неопходна. Наиме, како би одржао што боље односе са Млечанима, испуњавао је оне захтеве које нису испунили његови претходници. Тако је 1339. године коначно надокнађена штета Јакову Полани, око које се водила полемика неколико деценија.¹⁹⁰ Две године касније, у жељи да што више придобије наклоност Млечана за своје планове, обећао је дужду да ће предати Млечанима све што буду потраживали од последњег бродолома. Наиме, краљ Душан је 22. маја 1341. године¹⁹¹ на писмо млетачког дужда одговорио да се из љубави према њему и млетачкој општини неће придржавати обичаја који предвиђа да све ствари спасене из бродолома на српским обалама припадају српском владару¹⁹² - *Стефан милошћу божјом краљ Србије...уваженом Франческу Дандолу, дужду Венеције, драгом нам као брату...Желимо да дамо на знање вашем братству да је о бродоломима који се догоде у лукама наше области у нашем краљевском закону и код наших предака утврђено да свако и све од добара, то јест робе из речених бродолома нужно припада нашој краљевској особи, али да се тога према вама и вашој дуждевској општини не држимо.*¹⁹³

Након смрти византијског цара Андроника III Палеолога јуна 1341. године, на власт је дошао његов малолетни син Јован V Палеолог. У царству су се убрзо разбуктале борбе око положај регента малолетног цара. Једну струју у тим борбама предводио је велики доместик Јован Кантакузин, док је друга струја била окупљена око царице мајке Ане Савојске.¹⁹⁴ Борбе су убрзо прерасле у грађански рат, у који ће бити увучен и краљ Душан. Наиме, крајем пролећа 1342. године, пошто је изгубио ослонац у Византији, Јован Кантакузин одлази у Србију да потражи помоћ од српског краља. Душан пристаје на савеза са Кантакузином, јер је у томе видео прилику да под видом заштите

¹⁸⁹ Р. Ђук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 55.

¹⁹⁰ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 37.

¹⁹¹ Н. Исаиловић, Н. Порчић, *Документи владара средњовековне Србије и Босне у Венецијанским збиркама*, 30.

¹⁹² Овај обичај распрострањен широм Европе, познат је под називом прибрежно право.

¹⁹³ Н. Исаиловић, Н. Порчић, *Документи владара средњовековне Србије и Босне у Венецијанским збиркама*, 227.

¹⁹⁴ Водеће личности у овом табору, поред царице мајке, били су Алексије Апокавк и цариградски патријарх Јован Калекас.

Кантакузинових права, започне освајање византијских територија. Убрзо по склапању уговора, савезници су прешли у офанзиву, међутим, њихови заједнички напади на Сер - у јесен 1342. године и у пролеће 1343. године завршени су неуспешно.¹⁹⁵

За то време, цариградска влада је након неколико безуспешних покушаја да разбије савез Душана и Кантакузина, затражила од Млечана да посредују код српског краља. Млечани су маја 1343. године, упутили посланика Марина Венијера у Србију, са задатком да измири српског краља и цариградску владу. Млетачки посланик је успешно обавио задатак и августа 1343. године закључен је мир.¹⁹⁶ На Душанову одлуку да се измири са цариградском владом, утицао је и прекид сарадње са Јованом Кантакузином.¹⁹⁷

Покушај придобијања Венеције за заједничку акцију против Византисјког царства

Војни успеси краља Душана убрзали су његову одлуку да освоји Цариград.¹⁹⁸ Међутим, за такву акцију била му је неопходна флота, коју се надао да ће му уступити Венеција. Како би придобио Венецију за заједничку акцију, краљ Душан је после освајања Сера, упутио писмо млетачком дужду Андрији Дандолу у којем га је обавестио о својим војним успесима, а како су Млечани од лета 1345. године били у сукобу са угарским краљем¹⁹⁹, понудио им је војну помоћ.²⁰⁰ У писму које је дужду упутио управник владаревих финансија Никола Бућа, односно како је наведено у самом писму - *краљевски*

¹⁹⁵ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 56-57.

¹⁹⁶ Исто.

¹⁹⁷ До прекида сарадње дошло је у априлу 1343. године када је Кантакузин изненада напустио заједнички табор и кренуо у освајање Верије. О разлозима за прекид савеза између краља Душана и Јована Кантакузина уп. Опширно *Историја српског народа I*, 518-520.

¹⁹⁸ По закључењу споразума са цариградском владом, следеће две године, Душан је наставио са војним акцијама у Византији, а посебан значај имало је освајање Сера септембра 1345. Године. Тако се под српском влашћу нашла цела југоисточна Македонија све до кланца источно од Христопоља, као и Халкидичко полуострво са Светом Гором.

¹⁹⁹ У међувремену, угарском краљу су пришли поједини далматински градови, међу којима и млетачки Задар.

²⁰⁰ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 58.

кнез коморник²⁰¹ додатно је прецизирана та понуда. Никола Бућа је обавестио млетачког дужда да је српски владар спреман да у опсаду Задра пошаље - 500 и више оружника из својих утврђења и војске... опремљене на немачки начин²⁰². Понуда се наине односила на немачке најамнике које је Душан имао у својој служби.²⁰³

Разлози за Душанову понуду војне помоћи, били су много дубљи. Наине, у то време, Србија и Венеција су имале заједничког непријатеља угарског краља Лајоша I. По доласку на власт, Лајош је са својим трупима узнемиравао северне границе српске државе²⁰⁴. Истовремено, угарски краљ је заузео непријатељски став и према Венецији.²⁰⁵ У таквим околностима, иако је и сам био угрожен, Душан је понудио Млечанима војну помоћ, првенствено јер му није одговарало да Угарска потисне Венецију из Далмације.²⁰⁶

Након освајања Сера, у време припрема за крунисање, Душан је обавестио млетачке власти о предстојећем чину и понудио им је савез за освајање Византијског царства.²⁰⁷ Млечани су подржали Душанову намеру да се крунише за цара, а заједничку акцију против Византијског царства су одбили, под изговором рата са Задром.²⁰⁸ На Ускрс, 16. Априла 1346. године, Душан се у Скопљу крунисао за цара. Његове универзалистичке претензије још више су дошле до изражаја после проглашења царства, чему су свакако допринела и нова освајања византијских територија. Наине, у јесен 1348. године, српски цар заузео је Епир и Тесалију, након чега је српска држава постала сусед млетачких поседа на егејској обали.²⁰⁹

У међувремену, средином 1346. године закључен је мир између Србије и Угарске, док је са друге стране још увек трајао сукоб између Венеције и Угарске. Међутим,

²⁰¹ Н. Исаиловић, Н. Порчић, *Документи владара средњовековне Србије и Босне у Венецијанским збиркама*, 438 - 439.

²⁰² Н. Исаиловић, Н. Порчић, *Документи владара средњовековне Србије и Босне у Венецијанским збиркама*, 439.

²⁰³ Исто, 32.

²⁰⁴ Угарска је била у непријатељству са Србијом, још од кад је краљ Милутин пред крај владавине покушао да припоји области које је својевремено добио Драгутин као зет угарске краљевске породице.

²⁰⁵ Била му је препрека за обнову краљевске власти у Далмацији

²⁰⁶ Н. Исаиловић, Н. Порчић, *Документи владара средњовековне Србије и Босне у Венецијанским збиркама*, 32.

²⁰⁷ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 39.

²⁰⁸ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 59-60.

²⁰⁹ Исто, 68.

посредовањем цара Душана, 5. августа 1348. године између зараћених страна закључено је примирје на осам година.²¹⁰

Крајем четрдесетих година XIV века, цар Душан је отпочео са дипломатским и војним припремама за освајање Цариграда. У склопу тих припрема куповао је оружје и лађе у Венецији, док је истовремено настојао да кроз преговоре придобије Млечане за рат против Византије²¹¹. Тако је у пролеће 1350. године, цар упутио опширно писмо млетачком дужду, у коме је још једном тражио грађанство за себе и своју породицу, предлагао је слободу трговине, накнаду штета и укидање свих пореза у обе државе. Између осталог српски владар је у том писму, изнео дужду и своје планове за освајање Цариграда. а како би остварио своју замисао, тражио је од Млечана да му уступе флоту. Уколико Венеција пристане на ову акцију, цар ће јој заузврат уступити Епир или по освајању византијске престонице, уступиће јој Перу део Цариграда којим су управљали Ђеновљани.²¹² Међутим, Млечани су прихватили све Душанове предлоге, осим предлога о заједничком нападу на Цариград. Наиме, Венецији није одговарало рушење ослабљеног Византијског царства у коме су Млечани имали бројне трговачке повластице и стварање нове, јаке државе, која је могла да угрози њихове трговачке интересе.

Посредовање Венеције у сукобу Србије и Босне

Пошто се измирио са угарским краљем, цар Душан је у лето 1346. године заратио око Хума са босанским баном Стјепаном II Котроманићем.²¹³ Међутим, убрзо су на молбу босанског бана, Млечани посредовали код српског владара, па је крајем 1346. године закључено примирје.²¹⁴ До новог заоштравања српско - босанских односа долази крајем

²¹⁰ Исто, 60-61.

²¹¹ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 69.

²¹² Исто.

²¹³ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 39.

²¹⁴ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 62.

1349. године, након упада босанске војске у српске приморске области. Цар Душан је већ у пролеће 1350. године, тражио од Млечана да посредују у овом сукобу.²¹⁵

Покушај Венеције да измири зарађене стране завршен је неуспешно. Како је босански бан одбио да врати спорну територију, сукоб је био неизбежан. Почетком октобра 1350. године, цар Душан је заузео Хумску област.²¹⁶ Међутим, због неповољног развоја ситуације у Македонији, цар је био принуђен да се повуче на југ, што је босански бан искористио да поново заузме Хум.²¹⁷

Млечани су и у наредном периоду наставили да раде на помирењу српског цара и босанског бана, пре свега како би заштитили своје трговачке интересе. Наиме, само је мир у земљама у залеђу омогућавао несметано кретање трговаца из унутрашњости Балкана у приморске градове, у којима су Млечани преузимали робу и одатле је преносили у Венецију и друге градове Средоземља.²¹⁸ Истовремено, млетачки трговачки интереси на Истоку су били угрожени од стране Ђенове²¹⁹, што је био још један од разлога за окретање млетачког пословања унутрашњости Балканског полуострва.²²⁰

Дугови и штете млетачких трговаца у Србији за време владавине Стефана Душана

Обрачун свих дотле неисплаћених дугова властеле, самог цара и царице, извршен је 20. септембра 1349. године. Дуг од преко 9.000 перпера цар је обећао да ће исплатити у року од три године, од прихода царине у Зети и Призрену, као и од цареве половине прихода од продаје соли у Дубровнику.²²¹

²¹⁵ Исто.

²¹⁶ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 41.

²¹⁷ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 63-64.

²¹⁸ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 41.

²¹⁹ Настојала је да сву трговину на Црном мору стави под своју контролу, а то је значило потискивање Венеције са тог простора.

²²⁰ У лето 1350. годин између Венеције и Ђенове је избио рат. Видети опширније: Г. Острогорски, *Историја Византије*, 421.

²²¹ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 70.

Осим тешкоћа око наплате дугова²²² и честих жалби због насиља и пљачки којима су били изложени у српској држави, млетачке трговце су погађале и *новитине* које су се односиле на увођење нових царина.²²³ Због тога је млетачка влада у пролеће 1349. године упутила у Србију посланика, са задатком да издејствује накнаду штете дубровачким и млетачким трговцима.²²⁴ Млетачки посланик састао се у Новом Брду са српским царем, а резултат тих преговора била су три документа која је издао цар Душан - документ о враћању дугова, повеља о укидању царине у Требињу и повеља о слободи трговине издата Дубровчанима, у коју је унета и одредба да се не може узимати роба са разбијеног млетачког брода.²²⁵

Ширењем територије српске државе у грчким областима, Србија је постала сусед млетачких поседа на егејској обали. Међутим, ту је убрзо дошло до затегнутих односа, због напада на млетачке трговце од стране Каталонаца и Арбанаса, које је предводио Прељуб, Душанов намесник Тесалије.²²⁶ Током 1350. године, млетачка влада је у више наврата, тражила од цара Душана накнаду за штете које су млетачки поданици претрпели у Србији, а које нису успевали да наплате. Међутим, у већини случајева, ови захтеви су остали без резултата.

²²² Углавном се радило о дуговима Котора, према кредиторима Млечанима.

²²³ Р. Ђук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 71-72.

²²⁴ Исто.

²²⁵ Исто.

²²⁶ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 44.

V Односи Србије и Венеције у време владавине цара Уроша

Проблеми Млечана у српској држави

Промена на српском престолу, након смрти цара Душана, није се одразила на односе са Венецијом. Наиме, цар Урош (1355 - 1371) је наставио очеву политику према њима, па је тако неколико недеља по преузимању власти, 10. јануара 1356. године издао повељу, којом је потврдио слободу пословања дубровачких и млетачких трговаца у Србији.²²⁷ Српско царство и Млетачку републику и даље је угрожавао угарски краљ Лајош I. У таквим околностима, Србија и Венеција биле су упућена на сарадњу, па је између њих склопљен савез против заједничког непријатеља.²²⁸

Ипак, за време владавине цара Уроша, у свакодневним српско - млетачким односима, долазило је и до уобичајених несугласица између Котора и Венеције. Током 1356. године, которској општини пристигле су жалбе Млечана због непоштовања и кршења уговора из 1335. године.²²⁹ Наиме, наведени уговор, цар Душан је последњи пут продужио 1348. године на осам година. До проблема је дошло, по истеку продужетка, када су Которани почели да избегавају обавезе из наведеног уговора, док су истовремено уводили и неке *новштине* које су додатно оптерећивале млетачке трговце настањене у Котору.²³⁰ Међутим, убрзо се ситуација средила. Исправом од 8. децембра 1356. године которска општина је донела одлуку да Млечани настањени у Котору, убудуће неће бити оптерећивани *новштинама*.²³¹

У овом периоду, на односе са Венецијом утицала је и нестабилност која је захватила српску државу после смрти цара Душана. Наиме, у то време у Српском царству поједини великаши су покушали да искористе новонасталу ситуацију, насталу сменом на

²²⁷ *Историја српског народа I*, 553-555.

²²⁸ Исто, 47.

²²⁹ Овај уговор, цар Душан је последњи пут продужио 1348. Године и то за 8 наредних година.

²³⁰ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 75.

²³¹ Исто, 75-76.

престолу, да се осамостале. Неретко се дешавало да у тим метежима буду оштећени и трговци, међу којима је свакако било и трговаца из Венеције. Познат је случај, када је крајем 1356. године, српски властелин Жарко, у Св.Срђу на Бојани одузео робу неким дубровачким и једном млетачком трговцу и тиме им нанео знатне штете.²³² Не зна се како је спор завршен, једино се зна да је на молбу Дубровчана интервенисао и сам цар Урош²³³. Вероватно је на крају Жарко попустио, јер је већ почетком јуна 1357. године, примљен у редове млетачких грађана.²³⁴

Дешавало се и да млетачке власти користе слабљене централне власти у српској држави да прошире свој утицај. Наиме, још за време владавине цара Душана, покушао је да се осамостали намесник Албаније, деспот Јован Комнин Асен²³⁵. Након Душанове смрти, како је страховао од рестаурације грчке власти у крајевима којима је управљао, а знао је да није могао рачунати на подршку цара Уроша²³⁶, деспот се обратио за помоћ Венецији. Наиме, почетком септембра 1357. године, затражио је од Млечана да му пошаљу једног племића за кнеза његових градова, као и заставу Св. Марка. Сенат је прву молбу прихватио, док је другу одбио.²³⁷ Млечани су тако успоставили контролу над приморским градовима у области деспота Асена, за које су одувек показивали интересовање.

²³² Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 76.

²³³ Потврдио је слободан рад трговаца и гарантовао је накнаду штете. М.Спремић 48

²³⁴ *Историја српског народа I*, 571.

²³⁵ Намесник српског цара у Валони и Канини, ујак цара Уроша.

²³⁶ Наиме, убрзо по преузимању власти, моћ цара Уроша на југу царства почела је да слаби, што су многи великаши, међу којима и деспот Јован Комнин Асен, искористили новонасталу ситуацију да се осамостале.

²³⁷ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 76.

Задарски мир 1358. године и његове последице

На почетку Урошеве владавине, дошло је и до промена у међународним односима. које су се одразиле и на односе Србије и Венеције. Наиме, Задарским миром из 1358. године, угарски краљ Лајош I присилио је поражену Венецију, да се повуче са источне јадранске обале.²³⁸ Тако је Дубровник, после вишедеценијске млетачке власти, дошао под врховну власт Угарске. То је представљало велики губитак за Венецију у економском и политичком погледу, пре свега јер се пословање млетачких трговаца са земљама у унутрашњости Балкана, одвијало углавном преко Дубровника и у великој мери посредством дубровачких трговаца. Као последица тога, Млечани се у пословању на Балкану окрећу Котору.²³⁹

Задарским миром поремећена је и равнотежа снага на Балкану. Наиме, у то време северна граница српске државе, тачније област Војислава Војиновића, била је угрожена од стране Угарске. Истовремено његове приморске жупе су окруживале дубровачку територију, па је у таквој ситуацији сукоб између био неизбежан.²⁴⁰ Средином 1361. године, погранични сукоби између кнеза Војислава Војиновића и Дубровчана, прерасли су у отворени рат. Ратне операције против Дубровника, у име српског цара водили су кнез Војислав и град Котор.²⁴¹ По избијању сукоба дошло је до обуставе трговине између Дубровника и Србије, док су истовремено Дубровчани блокирали Котор са мора²⁴². Велику економску штету због ове блокаде, имала је Венеција, јер је тиме онемогућена њена трговина са Котором, а тиме и трговина са српском државом. Међутим, убрзо након тога, млетачка влада је искористила инцидент око једне млетачке лађе коју су напали и опљачкали Дубровчани, да им упути протесте. Захтевали су да им врате заплећену лађу и

²³⁸ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 48.

²³⁹ Склапају послове са Которанима, именују их за своје заступнике, подстичу трговачки промет преко њиховог града. Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 77.

²⁴⁰ Исто.

²⁴¹ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 49.

²⁴² Дубровачка галија смештена у Бокакаторском заливу хватала је и пленила которске лађе и контролисала увоз и извоз.

да им надокнаде штете, истичући да Млечанима припада право да штите слободну пловидбу Јадранским морем. До извесног побољшања ситуације је дошло крајем октобра 1361. године, када су Дубровчани коначно попустили и дозволили Млечанима да иду са робом²⁴³ у Котор.²⁴⁴

Како се вишемесечно ратовање сводило само на економско исцрпљивање обе стране, Которани су упутили молбу Млечанима да посредују у мировним преговорима. У економским интересима Млечана, било је да се рат што пре оконча и успостави редовно стање, па су убрзо упутили посланика да посредује између зараћених страна.²⁴⁵ У међувремену, почетком 1362. године, Дубровчани су појачали блокаду Котора, тако што су свим млетачким лађама које су носиле со, намирнице и оружје забранили да иду у Котор. Непријатељства су потрајала све до јула 1362. године, када је дошло до нових преговора, који су завршени склапањем мира у Оногшту 22. августа 1362. године.²⁴⁶

Приближавање Венеције Војиславу Војиновићу и Балшићима

Након смрти цара Душана, централна власт у Српском царству све више је слабила, што су поједини великаши искористили да се осамостале. Међу првима су се из састава српске државе издвојиле - област Војислава Војиновића, Зета Балшића, западна Македонија под Вукашином и Серска област царице Јелене.²⁴⁷ Како су Млечани били добро упознати са ситуацијом у Србији, настојали су да се приближе најистакнутијим обласним господарима. С тим у вези су још док је трајао рат између Дубровника и поданика цара Уроша, успели да придобију тада најмоћније српске великаше, кнеза Војислава Војиновића и браћу Балшиће²⁴⁸. Млечанима је било врло важно да са њима

²⁴³ Прво су им одобрили да могу да иду у Котор, али без робе, па да могу слати једну празну барку, и тек у новембру су им одобрили да могу слати и робу у Котор.

²⁴⁴ Р. Ђук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 79-80.

²⁴⁵ Исто.

²⁴⁶ Исто, 81.

²⁴⁷ Р. Ђук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 81.

²⁴⁸ Млетачко грађанство су добили Страцимир, Ђурађ I и Балша II.

успоставе пријатељске односе, пре свега јер су управљали областима значајним за пословање млетачких поданика. Наиме, у области кнеза Војислава Војиновића²⁴⁹, налазили су се значајни рударски центри и тргови. Са друге стране, после губитка Дубровника, за Млечане је Зета Балшића²⁵⁰, била веома важна као транзитна област.²⁵¹ Како би им се приближила, млетачка влада је већ 3. јула 1362. године, доделила своје грађанство кнезу Војиславу Војиновићу и браћи Балшић.²⁵² Истовремено, за указане почести, Млечани су и од Балшића и од кнеза, очекивали потврду слободе трговине у њиховим областима.

Млетачко посредовање у време опсаде Котора

Током 1365. године, у Српском царству десиле су се значајне промене. Наиме, тада је цар Урош прогласио Вукашина за краља и савладара, чиме је само потврдио постојеће стање и Вукашинову превласт.²⁵³ Балшићима је одговарала тренутна ситуација, јер су били у сродству са Вукашином, чиме су добили моћног заштитника у царевој непосредној околини. Убрзо је Ђурађ I Балшић искористио новонастале околности да 1366. године нападне Котор.²⁵⁴ Пошто притисак Балшића на Котор није попуштао, Которани су током лета 1369. године молили Венецију за помоћ, истичући да их је Ђурађ Балшић опсео и са мора и са копна. Истовремено, се и цар Урош обратио Венецији са молбом да се заузме за његов град.²⁵⁵ Млечани су прихватили да посредују у овом сукобу, пре свега јер су страховали да би потчињавањем града Балшићима, сав трговачки промет био пренет у Дубровник. У међувремену, на страну Котора, стао је и Никола Алтомановић, противник

²⁴⁹ Обухватала је територију између Рудника, Дрине, Поповог поља, Дубровника, Боке и Косова.

²⁵⁰ Обухватала је Горњу Зету и све зетске градове осим Котора.

²⁵¹ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 50.

²⁵² На свечану повељу, додељену кнезу Војиславу, стављен је златан печат, док је на повељу браће Балшић стављен сребрни печат.

²⁵³ *Историја Црне Горе II/2*, 22.

²⁵⁴ Исто, 22-23.

²⁵⁵ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 83-84.

Балшића, а у преговоре су се укључили и Дубровчани. Нема података о томе како су текли преговори, мир је вероватно склопљен крајем 1369. или почетком 1370. године.²⁵⁶

Током 1370. или 1371. године, како више није имао снаге да се сам бори са моћним великашима, Котор је признао врховну власт угарског краља Лајоша I.²⁵⁷ Након преласка Котора под угарску власт, у граду је смањена делатност млетачких трговаца, док је истовремено појачан обим трговине у Улцињу где је, као и у Котору, радио посебан млетачки конзул. Од тада се трговачки промет између Србије и Венеције, углавном одвијао преко Улциња.²⁵⁸

²⁵⁶ Р. Ђук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 84.

²⁵⁷ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, Службени гласник, 53.

²⁵⁸ Исто, 53-54.

Други део
ЕКОНОМСКИ ОДНОСИ

Извоз из Србије

Из Србије у Венецију, највише су се извозили метали. Средином XIII века, доласком немачких рудара Саса, за време владавине краља Уроша I (1243 - 1276), рударска производња доживљава процват.²⁵⁹ Наиме, Саси су у Србију увели нову, савремену технику, која је омогућила већу производњу руда, а под њиховим утицајем, долази и до оријентације на добијање племенитих метала: сребра, злата, олова и бакра. Најпознатији рудници били су Брсково у којем су Саси започели своју делатност, Рудник, Рогозна, Трепча, Јањево, Ново Брдо²⁶⁰ и Глуха Вас.²⁶¹ Заједно са отварањем рудника и напретком рударства и металургије, оживљава и трговачки промет. Како су у то време производи рударства били веома тражени на медитеранском тржишту, почели су да се извозе из Србије.

Млечани су највише били заинтересовани за племените метале, пре свега за сребро²⁶². Наиме, двадесетих и тридесетих година XIV века, у Венецији се услед недовољне производње сребра у европским рудницима, као и због његовог одлива на исток, јавила несташница сребра. Као последица тога, у том периоду расте потражња за сребром из Србије. Истовремено, из истог разлога, у Венецију се тада извозе српски динари, највише крстасти грошеви.²⁶³ Млечани су посебно били заинтересовани за врсту сребра, која је у српским изворима позната као *гламско сребро*. То је било сребро, које је садржало одређени проценат злата, а највише га је било у Новом Брду.²⁶⁴ Први подаци о трговини и извозу сребра из Брскова у Дубровник су са почетка осамдесетих година XIII века. Сребро је тада, најчешће посредством дубровачких и которских трговаца, допремано у Дубровник, одакле су га млетачки трговци отпремали у Венецију. У почетку, су у

²⁵⁹ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 211.

²⁶⁰ Значајан због налазишта сребра са примесама злата. Био је најзначајнији рудник средњовековне Србије.

²⁶¹ Р. Ђук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 99.

²⁶² Исто.

²⁶³ Исто, 101.

²⁶⁴ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 212.

трговини сребром посредовали Дубровчани, Которани, Млечани²⁶⁵, Фирентинци, да би од друге половине XIV века послове око извоза сребра из Србије преузели Дубровчани.²⁶⁶

Из средњовековне Србије у Венецију извожено је и злато, било у саставу гламског сребра, било као чисто злато.²⁶⁷ У трговини и извозу злата углавном су посредовали Дубровчани²⁶⁸, а од седамдесетих година XIV века укључују се и домаћи трговци.²⁶⁹

Почетком двадесетих година XIV века из Србије је извожено и олово²⁷⁰. Углавном се употребљавало у грађевинарству, за покривање цркава и палата, а у изворима се помиње меко и тврдо олово.²⁷¹

Почетком XIV века, из српске државе највише се извозио бакар²⁷². За време владавине краља Милутина и краља Стефана Дечанског, значајну улогу у трговини бакром имали су Которани²⁷³.

У том периоду из Србије у Венецију, извозила се и глета. То је био оловни оксид или оловна глеђ, која се добијала приликом топљења среброносне оловне и сребрне руде, а употребљавала се за прављење лекова и у козметици.²⁷⁴

После метала, из Србије у Венецију највише су се извозиле коже. Прве поуздане вести о извозу кожа и крзна из Дубровника у Венецију пружа Дубровачки статут.²⁷⁵ У трговини кожом најчешће су учествовали Дубровчани и Млечани који су пословали у Србији. Највише су се размењивале овчије и јагнеће коже, али и јареће, говеђе, бивоље, а од дивљих животиња крзна од ласице, веверице, зеца, лисице и друге.²⁷⁶ Зна се да су у приморским градовима, као и у унутрашњости Србије радили млетачки крзнари.²⁷⁷

²⁶⁵ У трговини сребром највише су учествовали они Млечани који су живели у Котору или Дубровнику.

²⁶⁶ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 101-104.

²⁶⁷ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 223.

²⁶⁸ Најчешће чланови познатих властеоских породица. Ћук 105.

²⁶⁹ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 105.

²⁷⁰ У почетку се највише трговало оловом из Трепче.

²⁷¹ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 224.

²⁷² Потicao је углавном из Рудника и Брскова.

²⁷³ Бакар из српских рудника прво је стизао у Котор, одатле у Дубровник, где је испоручиван млетачким трговцима. Ћук 107-108.

²⁷⁴ Исто.

²⁷⁵ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 109.

²⁷⁶ Исто, 110-111.

²⁷⁷ Већ 1284. године у Брскову се спомињу крзнари Марин и Марко, а 1343. године у Котору Андреј Фурлано.

У Србији је током средњег века било развијено и пчеларство. Иако извори о томе нису сачувани, восак²⁷⁸ је уз коже, био најважнији производ који се у XIII веку извозио из Србије. У Венецију је слат само пречишћен восак.²⁷⁹

Врло рано, из Србије у Венецију, почело се извозити дрво и дрвена грађа²⁸⁰, коју су Млечани углавном куповали у Св. Срђу, Улцињу и на ушћу Дрима.²⁸¹ Током XIV века, у великој мери из Србије је извожена и сирова свила²⁸², која је поред млетачког, стизала и на тржишта још неких италијанских и западноевропских градова.²⁸³ Из Србије су највише извожена груба вунена сукна - раша, која су углавном коришћена као покривачи и за израду одеће.²⁸⁴ Од прехрамбених производа, Млечани су из српских приморских градова или преко њих из унутрашњости Србије набављали - жито, стоку, суво месо, суву рибу, сир, уље, мед, као и вино.

²⁷⁸ Тридесетих година XIV века восак се највише извозио у Венецију. Которани и Дубровчани су често за дугове испоручивали восак својим повериоцима Млечанима. У средњем веку свеће су биле веома тражена роба, служиле су за осветљење и у верске сврхе.

²⁷⁹ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 111-113.

²⁸⁰ Осамдесетих година XIV века Млечани су куповали дрвену грађу у Улцињу, Св.Срђу и ушћу Дрима.

²⁸¹ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 114.

²⁸² Извожена је у два облика у чаурама и као свилена влакна. Свилена буба гајила се у јужној Србији, док се свила производила у Призрену.

²⁸³ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 230.

²⁸⁴ Исто.

Увоз из Венеције

Тканине

Тканине су биле најважнији увозни производ у Србији. Прве вести о тканинама увезеним из Дубровника су из времена владавине краља Владислава.²⁸⁵ Већ од средине XIII века увоз скупоцених тканина из иностранства био је осетно увећан, чему је допринео привредни полет који је Србија доживела за време владавине краља Уроша.²⁸⁶ Док су се грубе тканине разних врста производиле у Србији, српска држава је врло рано почела да увози fine тканине. Оне су у Србију, углавном стизале из Венеције. Наиме, Млечани су из Византије преузели израду свиле, тешког броката - свилених тканина протканих сребрним и златним нитима. Ове луксузне тканине, у Србији су куповали владари, властела, црква и све бројнији грађани. Дубровник је био транзитни центар у трговини тканинама са Истока и Запада, па су тако и венецијанске тканине најпре стизале у Дубровник, одакле су потом слате у унутрашњост Балканског полуострва.²⁸⁷ Од тканина које су се увозиле из Венеције у Србију, у изворима се највише спомињу тканине од памука, вуне, свила, платно и баршун.²⁸⁸ До тканина се долазило на различите начине - набављане су за готов новац, затим разменом за другу робу (метали, восак, коже, сирова свила), а понекад и за дугове. Такође, српски владари и властела често су од дубровачке општине²⁸⁹ добијали на поклон скупоцене тканине.

Двадесетих година XIV века млетачке тканине су чешће отпремане у Србију, а истовремено је у српској држави у то време приметан и већи број млетачких трговаца. Наиме, у време рата између Стефана Дечанског и Дубровника 1327 - 1328. године, Дубровчани су априла 1327. године забранили својим трговцима да одлазе у Србију.

²⁸⁵ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 117.

²⁸⁶ Исто, 118.

²⁸⁷ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 117.

²⁸⁸ Исто, 128 - 129.

²⁸⁹ N. Porčić, *Information of travel of Nemanjić embassies: Content and Context*, Balcanica XLVII, Serbian academy of Sciences and Arts, Belgrade 2016, 101.

Међутим, та забрана се није односила на млетачке трговце, који су тамо наставили да послују.²⁹⁰

До пораста увоза млетачких тканина дошло је нарочито за време владавине краља и цара Душана. У то време, ради лакшег пословања, оснивана су трговачка друштва. Нека од њих, основана су са циљем да уложена средства инвестирају у куповину тканина, које су набављане у Венецији, а потом продаване у Србији.²⁹¹ Истовремено Душан је до тканина долазио и преко својих посланика, које је слао у Дубровник и Венецију са задатком да их тамо купе, а често је скупе венецијанске тканине добијао на поклон од Дубровчана²⁹². Зна се да је Душан уочи свог венчања, упутио посланика у Венецију да купи 67 бала тканине и друге луксузне робе.²⁹³ После Душановог крунисања за цара, значајну улогу у трговини тканинама имао је дубровачки племић Вита Гучетић, који се бавио посредничком трговином између Венеције и Србије.²⁹⁴

До застоја у трговини тканинама, дошло је за време рата који су од 1361. године водили против Дубровника, кнез Војислав Војиновић и Которани.²⁹⁵ Тада су Дубровчани са мора изложили Котор и читаву северну обалу Боке Которске економској блокади. Међутим, како је остатак обале до Скадра²⁹⁶, био изузет од тих дубровачких мера, млетачке тканине су у том периоду стизале из Дубровника у Скадар.²⁹⁷

²⁹⁰ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 119-120.

²⁹¹ Исто, 120-121

²⁹² Дубровчани су врло често и у разним приликама слали поклоне српским владарима и властели, међу којима су биле и скупоцене венецијанске тканине.

²⁹³ N. Počić, *Information of travel of Nemanjić embassies: Content and Context*, 101-102.

²⁹⁴ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 233-234.

²⁹⁵ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 124.

²⁹⁶ Ова област је била под утицајем Балшића који су се у овом рату приклонили Дубровнику.

²⁹⁷ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 124 - 125.

Оружје и друга роба

Осим тканина, у Србију се из Венеције увозила и друга роба, пре свега оружје. О његовом увозу током XIII и првих година XIV века извори не говоре, али су га српски владари, свакако и тада набављали.²⁹⁸ Тек од времена краља Милутина, знатне количине оружја набављане су у Венецији.²⁹⁹ Највише су увожени делови оклопа. Српски владари су најчешће слали дубровачке трговце, као своје посланике по оружје у Венецију.³⁰⁰ У куповини ратне опреме, посебно се истицао цар Душан, који је осим шлемова, штитова, оклопа и др., од Млечана набављао и ратне бродове.³⁰¹ После смрти цара Душана, у Венецији су куповали оружје и све моћнији српски обласни господари. У то време су углавном млетачки и которски трговци допремали оружје у Котор, одакле су га потом упућивали даље у унутрашњост Србије.³⁰² Међутим, од шездесетих година XIV века, Дубровник постаје све значајнији центар за производњу оружја.³⁰³

Поред тканина и оружја, постојао је и читав низ производа под општим називом *роба* који су стизали из Венеције у Србију. Ту се мисли на бакалску и другу робу, а ту су свакако спадали со, уље, вино, зачини, мириси, лекови и ушећерено воће.³⁰⁴ Поред тога, из Венеције у српску државу рано су се почели увозити различити луксузни предмети, углавном за потребе српских владара и богатијих слојева. Ту су спадали - стакло³⁰⁵, накит, сребрне чаше, украсне траке, разни драгоцени предмети од стакла украшени сребром и

²⁹⁸ По свој прилици, највише се увозило посредством Дубровчана, из Венеције и других италијанских градова.

²⁹⁹ Р. Ђук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 129.

³⁰⁰ N. Porčić, *Information of travel of Nemanjić embassies: Content and Context*, 101.

³⁰¹ Р. Ђук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 129.

³⁰² У српско-дубровачком рату 1361-1362. године, који су у име српског цара, а против Дубровника водили кнез Војислав Војиновић и Которани, Дубровчани су настојали да спрече увоз оружја, соли и хране у Котор, тако што су пресретали млетачке лађе, због чега су долазили у сукоб са млетачком владом.

³⁰³ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 239.

³⁰⁴ Исто, 241-242.

³⁰⁵ Производња стакла на острву Мурану, засенила је сва остала производна средишта. Око 1325. године у Дубровнику су склопили трговачко друштво мурански стаклар Матеј и Дубровчанин Палме Пасилијери, ради извоза стакла у Србију. То стакло је израђивано у Дубровнику, уз помоћ мајстора са Мурана.

др.³⁰⁶ Са друге стране, иако је у Србији било развијено сточарство³⁰⁷, постоје сведочанства о увозу коња³⁰⁸ из Венеције, углавном за потребе владара и богатијих слојева.³⁰⁹

Поред увоза различите робе, било је и других видова трговине с Венецијом. Наиме, иако је Србија Немањића била поморска земља, у изворима нема помена да су поседовали бродове за пловидбу. Тако су, у случајевима када је требало превести посланство српског владара у неку прекоморску земљу, обично изнајмљивали лађе, и то најчешће из Венеције.³¹⁰

Техника трговачког пословања

У средњем веку због недостатка новца, продаја на кредит била је општа појава, па су тако на кредит узимани и новац и роба. Дужник је обично имао јемца, а као залог остављао је повериоцу покретну или непокретну имовину. Кредит се могао вратити у новцу или у роби. Дајући позајмицу, кредитор је добијао камату³¹¹, која је обично износила 10 - 15 %.³¹²

Највећи део трговине у Венецији заснивао се на кредитима, док је куповина за готов новац била реткост. Такав начин пословања пренео се и у Србију, на првом месту у Котор. Обично су Которани узимали позајмице од Млечана у Котору и Дубровнику, највише за време владавине Стефана Дечанског и Стефана Душана. Рокови враћања дуга били су различити, од неколико месеци до неколико година, док је термин враћања дуга обично био неки хришћански празник. При узимању кредита улагале су се некретнине - куће, поседи, виногради, али је улог морао бити већи од кредита.³¹³ Међутим, често су се водили спорови због неисплаћених дугова, што је оптерећивало односе Србије и Венеције. Код Млечана су се кредитирали поданици српског владара, а понекад и сами владари.

³⁰⁶ Р. Ђук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 131.

³⁰⁷ Знатан број стоке и производа сточарства у XIII и XIV веку извозио се из Србије.

³⁰⁸ Реч је углавном о коњима племените пасмине. М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 42.

³⁰⁹ Р. Ђук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 132.

³¹⁰ N. Porčić, *Information of travel of Nemanjić embassies: Content and Context*, 106.

³¹¹ Због разних средњовековних забрана, крила се у документима.

³¹² М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 243.

³¹³ Исто, 244.

Обично су владари као гаранцију за враћање позајмице, залагали своје јавне приходе, најчешће приходе од светодмитарског дохотка.³¹⁴

У зетским градовима под српском влашћу, постојале су млетачке колоније, на челу са конзулима. Њихов главни задатак био је да штите интересе млетачких поданика у српској држави. У сачуваним документима, најчешће се спомињу конзули у Котору. Конзуле су бирали млетачки трговци у граду, између најистакнутијих чланова млетачке колоније, а њихово издржавање падало је на терет трговаца.³¹⁵ Истовремено, у зетским градовима под српском влашћу, за кнеза је могао бити постављен и Млечанин. Наиме, владари у средњем веку, су поједина звања давали у закуп на одређено време. Тако се 1202. године, као кнез Котора, спомиње Млечанин, Лоренцо Зен.³¹⁶

Царине

Једно од важнијих питања везаних за размену робе између Србије и Венеције било је питање царина. Међутим, о њима је сачувано мало података. Зна се да су се царине плаћале на увоз и извоз робе у Венецији, Дубровнику и Србији. У почетку су Дубровчани плаћали у Венецији четрдесети део од вредности робе коју су доносили из Србије. Међутим, посебним одредбама из 1232, 1236. и 1252. године, ослобођени су плаћања царине за ту робу.³¹⁷ Наиме, како су Млечани настојали да спрече развој конкурентске дубровачке поморске трговине, ослобађењем Дубровчана наплате царине на робу из Србије, у ствари су подстицали дубровачку копнену трговину, посебно везе са земљама у залеђу Дубровника. Међутим, у другој половини XIII века, повећањем промета и размене робе између Србије и Венеције, вероватно је поново уведена наплата царине у Венецији на робу из Дубровника.³¹⁸ Са друге стране, код увоза робе из Венеције у Србију, плаћала се

³¹⁴ Исто, 245.

³¹⁵ Исто, 246.

³¹⁶ Исто.

³¹⁷ Р. Ђук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 133.

³¹⁸ Исто..

уобичајена царина, како је навођено у документима, али није познато колико је износила.³¹⁹

Да би роба допремљена из Венеције у Дубровник, била упућена даље у унутрашњост Србије, требало је платити одређену царину. Међутим, царинска стопа се мењала и није била једнака за све трговце. Тако су на пример млетачки трговци, имали повластице код наплате царина у Дубровнику. Наиме, Которани су према Статуту царинарнице и уговору између Дубровника и Котора из 1279. године, плаћали царину на робу купљену од странаца у Дубровнику, док су истовремено били ослобођени плаћања царине за робу купљену од Млечана.³²⁰ Циљ ових одредби, које су по свој прилици настале под утицајем Венеције, био је подстицање куповине млетачке робе у Дубровнику.

Следеће царињење робе, вршено је на српским трговима. У средњем веку увозна царина се наплаћивала тек на првом тргу и то само на део робе који је продат.³²¹ Дубровачки и млетачки трговци, често су имали проблема око наплате царине у Србији, на шта су се жалили српском владару. Наиме, дешавало се да српски владари, крупнији феудалци и закупци царина самовољно повећају или уведу нове царине на местима на којима их раније није било³²², што је изазивало негодовање Дубровника и Венеције.³²³

³¹⁹ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 247

³²⁰ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 134.

³²¹ Исто, 135.

³²² Тако су најбрже долазили до нових прихода.

³²³ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 135.

Млечани у српској држави

Прве вести о Млечанима у српској држави су са почетка XIII века. Наиме, за време владавине великог жупана Стефана Немањића, у једној исправи из септембра 1202. године, као кнез Котора спомиње се Млечанин Лоренцо Зен.³²⁴ Након што је 1205. године, Дубровник дошао под власт Венеције, расло је и интересовање Млечана за пословање у земљама дубровачког залеђа.

Од друге половине XIII века, млетачки трговци долазе у већем броју у српску државу. Наиме, то је време када у Србији долази до развоја рударства, а као последица тога, долази до процвата трговине између унутрашњости српске државе и Приморја.³²⁵ Истовремено, на већи прилив Млечана у српску државу утицало је и то што су миром у Нимфеју 1261. године³²⁶, Млечани изгубили примат у трговачком пословању на истоку, након чега су се више окренули земљама у дубровачком залеђу.³²⁷

У односу на Которане и Дубровчане, Млечани су у мањем броју одлазили у унутрашњост српске државе. Обично су остајали да послују у Дубровнику, док су послове у унутрашњости, обављали преко својих посредника Дубровчана и Которана. Не може се тачно одредити у којој мери су млетачки трговци одлазили у Србију, јер су у изворима споменути само они трговци који су претрпели неку штету.³²⁸ Међу Млечанима који су се настањивали у Србији, највише је било трговаца, затим следе занатлије - најбројнији су били златари и крзнари, а у знатно мањем броју долазили су и апотекари и лекари. Често се Млечани јављају и као кнезови приморских градова.³²⁹

Млечани који су остајали да живе у српској држави, обично су се насељавали у српским приморским градовима, а највише их је било у Котору. Крајем XIII века у Котору је постојала млетачка колонија на челу са конзулом. Поред Котора, Млечани су у знатно мањем броју боравили и у другим приморским градовима - Улцињу, Бару и Скадру.³³⁰

³²⁴ Исто, 137.

³²⁵ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 137.

³²⁶ Након овог мира водећу улогу у трговини на Истоку имају Ђеновљани.

³²⁷ Видети опширније: Г. Острогорски, *Историја Византије*, 420-421.

³²⁸ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 137.

³²⁹ М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, 258.

³³⁰ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 150, 161-163.

У српској држави често су боравили и млетачки посланици. Обично су долазили као посредници у разним мировним преговорима или како би се решило питање накнаде штета и дугова млетачких трговаца у српској држави. Најчешће су путовали преко Дубровника где су се задржавали неко време, како би прибавили неопходна додатна обавештења о повереним задацима и о приликама у самој Србији. Посланици су се задржавали у српској држави од неколико дана до неколико месеци, обично док не испуне задатак због којег су послати.³³¹

Поданици српског владара у Венецији

Током средњег века, поданици српског владара који су боравили и пословали у Венецији, најчешће су били из српских приморских градова. Углавном су у Млетке, одлазили посланици, трговци, занатлије, поморци, кућна послуга и други. За разлику од Млечана који су у српској држави остајали да живе и по неколико година, пословни људи из Србије, у већини случајева, остајали су у Венецији само док не обаве посао због којег су дошли. Међутим, било је и оних који су се задржавали и по неколико година.³³²

У највећем броју, у Венецију су из Србије долазили посланици српског владара, а слала их је и которска општина, као и обласни господари. Њихов задатак, најчешће је био да издејствују од млетачке владе да посредује у разним мировним преговорима, нудили су у име владара савез у борби против заједничких непријатеља или непријатеља српске државе, предлагали су посредовање српских владара у сукобима које је Венеција водила са другим државама. Као посланици најчешће се јављају Которани, који су на такве задатке упућивани због знања језика и обичаја влада са којима су долазили у додир. Најпозантији посланици били су Василије Васиљевић, посланик краља Милутина и Михаило Бућо, посланик цара Душана.³³³

³³¹ Исто, 167- 170.

³³² Исто, 172.

³³³ Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, 172..

Током XIV века, захваљујући оживљавању трговачког промету измеђа Србије и Венеције, неколицина трговаца и занатлија из српских приморских градова пословала је у Млечима. Међу њима најбројнији су били Которани, који су поред Дубровчана, били главни посредници у размени робе између Србије и Венеције. Истовремено, дечаци из српске државе учили су занате не само код Млечана у Дубровнику, него вероватно и у Венецији. То се посебно односи на стакларски занат по којем су мурански мајстори били познати.³³⁴

У превозу робе између Дубровника и Венеције учествовали су и поморци из српских приморских градова, а дешавало се да су примани и у службу на млетачким бродовима. Млечани су у Дубровнику често изнајмљивали послугу, која је била пореклом из српских земаља, најчешће из - Конавла, Требиња, Попова, Невесиња, Хума, Будве, Бара.³³⁵

³³⁴ Исто, 175.

³³⁵ Исто, 176.

Закључак

За време владавине Стефана Немање, контакти са Венецијом били су углавном спорадични. До промене у односима дошло је после Четвртог крсташког рата када су млетачким освајањем Дубровника, Србија и Венеција постале суседи. У време владавине Стефана Немањића, поклопиле су се интереси две државе, а као резултат тога, закључен је брак између српског великог жупана и млетачке принцезе. Наиме, са једне стране Венеција, као нова сила на Балкану, покушавала је да путем брачне дипломатије са владарским породицама у дубровачком залеђу, учврсти своје позиције на Балкану ради лакшег пословања. Са друге стране Стефан Немањић радио је на томе да Србију уздигне у ранг краљевине, а понуда склапања брака са западном принцезом, дошла је у правом тренутку.

За време владавине краља Драгутина, поново су заједнички интереси Србије и Венеције, резултирали склапањем брака, овај пут између Драгутиновог сина Владислава и млетачке племкиње Констанце Морозини. У то време млетачка племићка породица Морозини била је веома утицајна у Угарској, а како су тада вођење борбе око престола, желела је да угарски престо обезбеди свом претенденту. Како би остварили своје планове, Морозинијеви су настојали да се приближе Драгутину, који се у то време убрајао у круг најистакнутијих угарских велепоседника. Истовремено, како у Србији није било решено питање наслеђа престола, Драгутин је настојао да обезбеди сину престо на другој страни, па је радо прихватио предлог Млечана. Још једном су заједнички интереси довели до сарадње две државе, која је и овај пут додатно учвршћена браком.

Српско - млетачки односи за време владавине краља Милутина обележени су монетарним ратом и у великој мери су зависили од српско - дубровачких сукоба. Иако је пред крај Милутинове владавине дошло до побољшања односа између две државе, Млечани су до краја остали неповерљиви према српском владару.

Током владавине Стефана Дечанског, ширењем експлоатације богатих налазишта метала, пре свега сребра, Србија је добила важну улогу у међународној трговини. Новонастале околности су утицале и на односе са Венецијом, који су сада добили

изражену економску димензију. Међутим, и поред тога српско-млетачки односи су варирали и зависли су углавном од српско - дубровачких сукоба. У тим сукобима, Венеција је деловала као посредник, настојала је да измири сукобљене стране, са циљем одржавања несметаног трговачког промета.

За време владавине краља и цара Душана односи између Србије и Венеције, углавном су били добри. Душан је настојао да одржи што боље односе са њима, како би их придобио за своје освајачке планове. Истовремено, Млечани су желели добре односе и сарадњу са Србијом, првенствено због својих трговачких интереса, а на сарадњу их је упућивала и опасност од заједничког непријатеља, угарског краља. Са друге стране, Србија и Венеција су се размимоилазиле по питању Византијског царства. У неколико наврата Млечани су одбили Душанове предлоге за заједничку акцију против Византије. Пресудну улогу и овде су имали млетачки трговачко-економски интереси. Наиме, Венецији није одговарало да на место ослабљеног Византијског царства, у којем су Млечани уживали бројне трговачке повластице, дође моћно српско царство.

За време владавине цара Уроша, услед слабљења централне власти, многи великаши су се осамостали, а то се одразило и на пословање млетачких трговаца. Како су Млечани били упознати са ситуацијом у српској држави, приближили су се најмоћнијим српским великашима, пре свега како би заштитили своје економске интересе. Када је Задарским миром, Дубровник прешао под власт угарског краља, Млечани се у свом пословању окрећу Котору. Међутим, како је Котор крајем 1370. или почетком 1371. године признао власт угарског краља, након тога Млечани већу пажњу поклањају обали Зете.

Из Србије у Венецију највише су се извозили метали сребро, злато, олово и бакар. Осим производа рударства запажено место у извозу имали су и коже, восак, сирова свила и др. У Србију су се највише увозиле тканине, потом следе оружје, разни занатски и уметнички производи. Главни посредници у извозу и увозу били су дубровачки и которски трговци, да би од шездесетих година XIV века, због наглог опадања Котора, пословање у потпуности преузели дубровачки трговци. Све до осамдесетих година 14. века, Дубровник је био главно транзитно средиште преко којег је млетачка роба стизала у Србију, након тога ту улогу преузима Улцињ.

Поред Млечана, који су у Србију долазили ради пословања, било је, додуше у малом броју, и оних који су остајали ту да живе. Међу њима, највише је било трговаца, потом следе различите занатлије, и по неки доктор и апотекар. У Србији су често боравила и посланства из Венеције, која су посредовала у различитим мировним преговорима или како би се решила питања дугова и штета млетачких поданика у Србији. Са друге стране, у много мањем броју становници српске државе су присутни у Венецији. Најчешће су долазили из српских приморских градова. Обично су то били посланици, трговци, занатлије, поморци и послуга. У Венецији су се обично задржавали док не обаве задатак због којег су дошли, али било је и оних коју су ту остајали да живе и раде.

Поред економских и политичких веза, било је и културних утицаја између две државе. Утицаји из Венеције су били свакако већи и важнији, а испољили су се у начину производње, начину трговине, у ковању новца и занатству.

Односи између Србије и Венеције углавном су били мотивисани млетачким трговачко-економским интересима. Посредовањем у српско-дубровачким споровима, штитећи Дубровник, Венеција је у ствари штитили своје интересе, посебно јер се њихова трговина са земљама у унутрашњости Балкана, одвијала преко Дубровника и посредством дубровачких трговаца. Исто важи и за сукобе Србије са Византијом и Босном, у којима се Венеција јавља као посредник. У почетку, српско - млетачки односи углавном се сагледавају кроз политичке везе. Тек од времена владавине Стефана Дечанског, када привреда у Србији доживљава процват, а са њом и трговина и трговачки промет, ти односи добијају економску димензију. Проучавање српско - млетачких односа значајно је за боље упознавање економског и политичког развоја Србије.

Списак коришћених извора и литературе

- Ђ. Бубало, *Српска земља и поморска у доба владавине Немањића*, Књига I, Од сабора у Расу до сабора у Дежеву, Београд 2016.
- *Историја српског народа I*, Српска књижевна задруга, Београд 1981.
- *Историја Црне Горе II/1, II/2*, Титоград 1967 - 1970.
- И. Коматина, *Ана Дандоло - прва српска краљица?*, Зборник МС за историју 89, (2014), 7 - 22.
- Н. Исаиловић, А. Фостиков, *Уговор о веридби Владислава II Немањића и Констанце Морозини*, Мешовита грађа, књ. XXXIX, Историјски институт (2018), 7-46.
- Н. Исаиловић, Н. Порчић, *Документи владара средњовековне Србије и Босне у Венецијанским збиркама*, Архив Србије, Београд 2019.
- N. Porčić, *Information of travel of Nemanjić embassies: Content and Context*, Balcanica XLVII, Serbian academy of Sciences and Arts, Belgrade 2016, 97 - 118.
- N. Porčić, *Peace negotiations between Serbia and Dubrovnik in 1301 - 1302: A case study in Medieval Diplomacy*, Initial a review of medieval studies, Volume 1, Centre for advanced medieval studies, Belgrade 2013, 115 - 135.
- М. Спремић, *Србија и Венеција (VI - XVI)*, Службени гласник, Београд 2014.
- Р. Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, Просвета, Београд 1986.